

1. K'OT'OK –IKA

1.1. FIIN SHUNA

K'ot'okan Tatsotsi

Daniruwoṣ k'ot'okan bodane okon:

- ☞ Fiin shuno eegosh bgeyits jangonat bk'awuntson keewituno, guut'etuno.
- ☞ Nbabiyotse sheengsh fúútsets een een k'umotsi galde'e keewituno.
- ☞ Aap' ikatse k'osh shúútsonat goliyotso azituno.
- ☞ Nbabiyosh beshiyosh bgéts k'umo keewituno.
- ☞ Aap'otssh ik naari biitsonat k'osh k'osh biitsotsi imetuno.
- ☞ Gaarewon wotd'e boníhir níhiro korde'e shíyeyetuno.

1. Fiin Shuna

Fiin shuna eto nofiiniru wokin nodetsts fiin iko eeg bwoto sheengsh danr gac'k'ayir shaawushde'e, mangide'e fiinar notooko wotere nodats eensh nofalit weera.

Fiin shuno noosh wokin nodats bk'alit keewo:-

- Noosh een dowowosh.
- Dats eenshosh.
- Tugur t'aliyosh,
- Gaal dowowosh

NBABIYA (KEEWIYA)

Fiin shuna eto nodetsts fiin iko sheengsh shunr shit'k'ay, gac'k'ayir, mangide deshr, shaawushde, woro ímr ayitsa, yaatsa, sharta tfiinití etk'ay kup'ar notoohotsnton giyonton ik wotar aayeyar fiinar notooko, nomaa asho, nodatso eenshr tuguro t'afiyir k'osh datsots eent bobodok eení shirats bod falet weera eta. Jam ashots **bok'eyi mito** danoniye s'keet minzok'owali bobeyir. Han bwottotse Nofiinit fiino eeg bwoto s'íilde'e **tátso** beezde'e nogítson shunr fiinar **tuguro** t'afiyo noon geyituwe. Maniyal bako nodetsts fiin iko kabiy k'ayir shíd'r nofiinerawo k'ayi bbeshere **govino** noon geyiratse. Eeshe,ashi niho, índu,na'o, eeno muk'o bofiiniru fiin iko eeg bwoto, eegosh bofiiniruwok'o, aak'o bofiinituwok'o awur bofiinituwok'o k'umdek'ni fiinat bomeyiru **buutsosh**, botahíru tahosh, bomaa **girosh** wotiru gizo jamo bodaatsir.

Nodats Ítop'iyotse wotere nogalí gúúroke keez fiin k'eyi mít naarots fa'ano. Manotsitse muk'ots gosh gosho, giz meec'o, jaak jaakno. Gosh gosha etewor mááyo bnaar naaron gosho ta'o, gaasho, jango,bok'olo, firiyo,t'ud'o,boobo gosh bowotor giz meec'a no'etor minzo, baako, eyisho,mereero, daazona. Aani k'osh jaak jaaka no'etor k'ac'otsi kewar kemr **oot'o** daatsr btook maa wotere bdats eenshet weera. Eeshe hank'o bwottotse haniye dambtsanotsitse iko nofiinor fiin man shunr ango kup'ar fiinar nogets k'awuntso daatso noon geyituwe.

Nogalotse fiin iko ayi noshunetuwok'o woshítu keewots ayi weeron **t'i iwintso** falituno. Manowere giyoke fiinatse goshon, jaakon, giz meec'o **wur** ashotsi s'iilr, aak'o bofiiniruwok'o, ááwi fiinat k'awuntsets bowotiruwok'o, eegor bofiiniruwok'o,

s'iilr noowere notooko mank'o mayiyide'e fiin nofalituw weero **shoyo** noon geyituwe.

1.1 Terwer iki Aaniyets

A. 'Ara' wokin 'koota' eti aaniyotsi

1. Koota
2. Koota
3. Koota
4. Koota
5. Koota

B. Aap'o Keewi aaniyotsi

1. Keezno. Boowere
 - Gosh gosha,
 - giz meec'onat,
 - jaak jaakona.
2. Nomaa giyoke fiinots goshon, jaakon, giz meec'o úra ashotsi s'iilr, aak'o bofiiniruwok'o, áawi fiinat k'awuntsets bowotiruwok'o, eegor bofiiniruwok'o, s'iilr shoyar no'etet weerotsi.
3. Bomeyiru butso (misho, aatso), botahíru taho, bobeyiru moowo eta.
4. Nogal wokin nogúúroke beyiru ashots k'eyi míta.
- 5 Giz meec'a no'etor minzo, baako, eyisho, mereero, daazonat..... aretswotsna.
6. Nofiinit fiino eeg bwoto s'íilde'e tátso beezde'e nogítson fiinaman shunr fiinar nogets k'awuntso wokin oo'to daatso nofalora.
7. Gosheyiru mááyi naarots ta'o, gaasho, jango, bok'olo, firiyo, t'ud'onat boobona.

1.2 Terwer gití aati aaniyotsi

A. Jagiya

1. C
2. E
3. D
4. B
5. A

B. K'osh biits detsts aap'í aaniyotsi

1. T'afiya
2. Gaala
3. Halaga
4. Nibndek' k'aza
5. Jeenoka

Dani K'aat' Gita

Guut'i Jifuwotsi

Guut'i jifuwa etefots timo, s'een matsi keew, s'eenaw s'een matsi wokin k'osh k'osh guut'otsi noguut'or sheengshde'e biitso bo'imetuwok'o woshitu c'irotsi etefo. Han etewor guut'ets keewu iko bgeyit c'iro aati c'iro, keewu k'ees'i c'iro, galí c'iro, eed'iy c'iro ash keewu kitsi c'iro,gonkiy c'iro wotosh falituno. Bornotse ayi naari guut'i jifuwots fa'ano. Manotsu;

- eediyi c'ira (.)
- Gali c'ira (,)
- Aati c'ira (?)
- Ash keew kiitsi c'ira (<< >>)
- Keew k'ees'i c'ira (!)
- Keew aatsni c'irotsnat (j)
- Eenshi guut'ona.
- P'afi (')

I. Terwer Iki Guuti jifuwi aati aaniyotsi

1. Oots Adil gawiyo amrna btesh?
2. Moc'ir gawiyo amat bnaana'otssh k'esho lomiyo, kobiyonat dabtaru kewdek' waara.
3. **Ake!** Eege nikisho k'al?
4. Dimbit btoohu Domets bgal bun úsho woobk'aye "eege dats jeene! tgal woont'azi" etat bi'aat.
5. Azo guur es'atse tuwut bgalitsi ashotsi dáwa bs'eegir.

II. Guut'i jifuwotsi sheengsh káátsdek' guut'ets tima.

Aber etets na'an bí'ind Ezawunat bí'nihi Gutsiyoke shuwe na'a. Bíwere dan danatse ayidek' wodma. Na'an shuweyat btook bdane hakon bmaa ashotssh wósheya bako ikaawutso k'aze eto danaka. Dani moowoniye bwor bí'ind nihotsi mít mec'on, aats kíton, maa fokon, minzo kas'ots gas'on, bí'aayifo. Jam aawo na'an hank'o fiinatse bjod'ere bí'ind Ezawu dek'at "eege tnaayo hank'o woc'r aawalo nk'iriti ik ik aawo kashde'e" etat bnayi bí'iz.

III. Ik naari biits detsts aap'otsi

Ik naari biits detsts aap'a no'etor aap' iko bí'aal bwor wokin bí'eed'or btooki biitso detso wokin imo falituwe. Haniye k'osho aap' iko s'een matsi keewots wokin timots bwoor guut'ets guut'man k'umok'on k'osh aap' wotar bo'imetu biitso ik naara.

Ariyosh: - Minz indu **bmaac' genzosh** gohí gúúratse moc'i genz gewoke gohots kindat

bik'ir.

Aaniyo: - Maac' genza → Jaala

I. Ik naari biits detsts aat aaniyotsi

1. Kárna
2. C'ic'a (kiira)
3. Úmp'etski
4. Genza
5. K'uc'uc'ra
6. Mish máá falawoni
7. Nas'a
8. Ash eeka

9. Maac' giroka
10. Ít'a bí'ít'ir

Haniye dambí aaniyanotsn ayi weeron s'een matsi keewo fiino faletuwe.

1. Daniru naana'ots moowo dani maatse kárna.
2. Guutsi moowosh bk'ut'ts ífro ayidek' c'ic'a.
3. Gonets bmaa ashotsitse úp'etski.
4. Nomimzu k'alo genza.
5. Gawiyets took s'iuro k'uc'uc'ra.
6. Moc'ir bi'azewon maac'I k'ewetski.
7. Azo kariru c'aamo bi'aro nas'a.
8. Domets bfiino jamon ash eeka.
9. Dometsnat Gawiyetsn maa uratsé beyedek' maac' shooda bokeeweyir.
10. Baar na'u fado bbeshtsosh ít'a bí'ít'ir.

II. Wotts keewonat bjangi aati aaniyotsi.

1. **Wotts keewo:** Awush butsa
Bjango: - Aawu k'ees'oni
2. **Wotts keewo:** -Eyish iku waango mááre
Bjango: - Gutsi bo'eyishotsi oots jinobk'azoni.
3. **Wotts keewo:** fado bísh bbesht.
Bjango: - Na'o shoodt dani moo wabk'azoni.
4. **Wotts keewo:** Bín shítuwi shoodo bín detsbdek'.
Bjango: - Guutsi misho mááraníye keezo bk'eewoni.
5. **Wotts keewo** :- Bmáátsu bjod'e bnihi gal t'afó
k'azbi'am
Bjango: - gawiyon máshat bwaatsoni.

Daniyiruwon, naana'ots han bodane okon k'osh botookon fiide'e wáár k'aat'otse botoohotssh bokitsituwok'o woshi. Bofjintsmáno k'oroorr boshééloko káátsde'e im.

- A. **Aap' Aza:** - aap' aza no'etor aap'otsi ayi weeron azo faletuwe. Borni noonotse btookí biits detsts aap' ikats k'osh aap'í kayiyotsi wokin but'otsi dabde'e k'osh biits detsts aap'o azo faletuwe. Shín shino aap'man shúútso, tipo, shúúts goliyotsi wokin tip goliyotsi woto falituwe. Eshe, shíni

aap'manats k'osh aap'í but'ots nodabor haniye dambí aap'anots biits muk'í k'oshosh falitetuwe.

Ariyosh: - Nababa (shúútsa) → Nababíruwe (Tipa)

Babeni (shúútsa) → Babentsoni (Goliruwoni)

Máá (shúútsa) → Mááre (Tipa)

Miis'a (shúútsa) → Miis'iyika (Goliyika)

Daaza (shúútsa) → Daazotsi (Shúúts Ayiya)

1. Daniruwots mas'afatse t'iints aatanotsi ayi weeron fiino faletuwe.

Aap'a

Aap'í naara

a. Daníyika	→ Goli
Danre	→ Tipa
b. Kaashiyika	→ Goli
Kaashre	→ Tipa
c. Kanotsi	→ Shúúts ayiya
d. Daatsre	→ Tipa
e. Wos'íre	→ Tipa

Daniyíruwo oon, naana'otsi haniye dambí ariy imetsan sheengsh s'iilde'e btook falts aap' iko de'er biyatse botook tookon k'osh aap'o azr boterwerituwok'o woshí. Maniye okon bofiintsman k'ororr boshééloko káátsde'e ímr bo'ango kup'íw.

Dani K'aat' - Keeza Keewa

Fiina

Daronu bjíbfé, dawunonú aak'ife
T'ugoonu atfé, k'omboonu bos'fe
Ngoyí beerono kup'iyi deshde'e
Ngoyí k'ac'ono sheengsh mashde'e
Gosho goshosho
Shooko shookosho
T'ut'o giishosho
Toohonton tohosha
Goshok'o bodtso fa'ek'uwa datsna.

Mengistí fiinetson jaaktso wotere
Goshtso alala, meeyetuwo aalíye
Daní moowo alala, dantso alaliye
Danetuwo alala, danonu aliye
Melisi derwere weer kitstsona
Dano imtsona malo kitstsona
Goshono goyere k'aak'ono giishore
Gosho keewi eene uno nuutsike.

Daniyíruwon, oona, haniye dambí jááwan sheengsh nababar beshiyosh bgets k'umo aap'on naana'ots bokeewuwer woshi.

Naana'ots, Ít galoke k'osh goshí jááwots galitsi ashots bojááwor sheengsh k'ewude'e waar k'aat'otse ít toohotssh aap'on t'iintsuwer err bo'ango kup'iy.

Dani K'aat'-Awuda Guut'a

Garuni etets ash iko Baben k'orotse daatseyiru duuc'n gúratse bbeyir. Bíwere keez nugush naana'otsnat ik maats na'un detsfe. Ashan k'eyi míto gosh gosha. Bí fiinann datsmanatse ayidek' danek asha. Gúranatse shéét'o ayidek' gonda. Goshets mááyi jamo kottso bí'aalal mááde'e, datsats mááyi ááwo shí'ide'e bot'afifo. Wotowa bako ashan fiinatse ayidek' wodm bwottsatsé tuwutson datsgats es'atse tuwur amr shéét'o, k'osh diin s'ootso mááayots bokindftse am bdaatsfo. Bgalítsi ashotsi mááyo, gizo gushiyir kic'atse boon b'oorifo. k'osh galitsi ashots wurar fiin fiino bí'atsna boterwerfo.

Daniyíruwon oona, haniye dambí tima nihir nihiron níbnde'e nababar tima beshíru k'umo bodabtarats guud'de'e k'aat'otse botoohotssh t'iintsr boterweritwok'o woshí.

Daniyíruwon, naana'otsi muk' gaarewon kayiyde'e beezr bogalotse fiineyiru fiinots k'alo ikn wotde'e shíyeyar wotítuwe et bomanets k'umo guud'r boterweritwok'o woshí.

Daniyíruwon, naana'otsi gaare gaarewon kayide'e bogali gúúroke fiineyiru fiin naarotsi; taha wozo, giz meec'o, shal wozo, fabriki fiino ubatar (s'íilde'e) guud'de'e wáár bot'iintsituwok'o woshí.

Daniyíruwon, haniye dambí timank'o k'osh timo (Ecyibiyi shoodo, Atsi jeeno koto, goshonat giz meec'on) de'er timo guud'r boterwerituwok'o woshí.

K'oroora

- Guut'ets nbabiyo nababar bk'umo galde'e keewu bofalo s'íilr k'oroora.
- Bogalí guuroke fiinere bobek'íru fiin naarotsi bokeewor s'íilr k'oroora.
- Fiin shun kiitsit jeewurotsi ko'ide'er boguut'o s'iilr k'oroora.
- Aap'otssh ik naari biitso im bofalo s'iilr k'oroora.
- Aap'otse shúútso, tipo aawu bwoto gal bofalo s'iilr k'oroora.
- Nbabiyi k'umo eeg bwoto dan bofalo s'iilr k'oroora.
- Guut'i jifuwotsi s'een matsi keewo káátsde'e boguut'o s'iilr k'oroora.
- S'een matsi keewotsi wotts keewonat bjango dan bofalo s'iilr k'oroora.

2. K'OT'OK –GITA

1.1. NEMI K'AC'OTSI (K'RSIYOTSI)

K'ot'okan Tatsotsi

Daniruwoƙs k'ot'okan bodane okon:

- ☞ Bogali gúúroke daatseyiru wokin beyiru nemi k'ac'otsi danetuno, ayirituno (sheengsh kotetuno).
- ☞ Aap'i jááwotsi bogaro korde'e nababituno, aap'on t'iintsituno.
- ☞ Wotts keewonat keewuman eeg jangon bwottsok'o keewituno.
- ☞ Bogaloki nemi doyotsi keewituno.
- ☞ Ik wotde'e shíyeyar ik k'umats bodetuno.
- ☞ Terwerotsi imets jiish weeron fiinituno.

Nemi k'ac'a eto ik datsi ashots wokin ik jiro konotsi bwotok'o, aak bobeyiruwok'o, bobewo, bok'eyi mító bokeewi noono bomáá buuts naaro, bofiin naaro, bona'í na'on aak'o shuweyat shibat bodetsts k'ac'o bona'í na'osh bbeshiruwok'o kiitsit weera.

- Maa ago
- Mááts naato
- Duun duuko
- Gaari wori mish k'íro

K'OT'OK GITA

2. NEMI K'AC'OTSI (K'RSIYOTSI)

Nemi k'ac'ots wokin 'k'rsiyots'dats ikatse beyiru ashots konotsi bowotonat awur shuweyat hambetsish bodt aak'o bobewok'o kiitsit keewuno. Nemi k'ac'anots ('k'rsiyanots') doonzo ik ash bwotefetse datsmanatse beyiru ash jamotsi. Nemi k'ac'anots ayi weerots daatsewo falituno. Manotsuwere joots k'irts ashots mak'tso, shútsats guut'ets guut'ots, 'hawultiyo', gino, geepo, woto falituno.

Borni nemotse nemi k'ac'otsi (k'rsiyotsi) git weeron kayiyide'e s'íilo falituwe. Boowere Ááwon bek'et wokin kishon shú'ar detst keewotsnat shayiri k'ac'otsna. Ááwo bek'et wokin kishon shú'ar detst keewotsi no'etor Borots joots datsatse bo'azetson tuwut andísh borfetso bobeyiruwotse Borots konotsi bowotok'o, aak'o bobebewo kiits wokin keewu falitkno. Manotsuwere taha taho, nemi buutso k'ac'o, t'imbo, shal wozo, k'ís' k'ís'o, doowo íshi naro maa agag naaro, maáts naato, geepo, gín sharaar doozo, asho k'íror eep eepo, duun duuko, mááts dek'onat, gaari worori mish k'írona. Bori nemi k'ac'otsitse muk'otsi Baaben k'orotse gahar kááwon daatseyiru Baaben shútsi gop'otse daatseyiru k'ac'otsi dek'o faletuwe. Shayíri k'ac'otsi (k'rsiyotsi) no'etor borots bobeebeewoke gaari woror, joosh gosh bogoshor, bok'ac'or, mááyo bok'es'or, bobúts woror boosh shíyets keewo nemi duubon, turur keewon, út útí kaashon, naana'ots duub duubon, shuní jááwon (duubon), jewuron bok'umo beshí bofalit weerno. Eshe nemanots bot'afawok'o naayo nihoke de'e naarr na'í na'osh beshíyo geyituwe.

Haniye dambon tim ikatse beshiyosh faletsok'o nemi k'ac'o wokin k'rsiyo ik datsi ashots wokin jir iko koni bwot keewu falitke etro. Han no'etor manotsitse iko shútsats guut'ets guut'a. Jóóts shin nodats Itop'iyotse shútsats guut'ets noonotsitse Gí'iziyona, Sa'abonat Girik noonotsna. Hanuwere ashots nemo, ík' bok'oniruwo, bo'eeni shíro, bo'atsatsewon bobeeewo kiitso falituwe. Wotowa báko han joots no'abowo abowotsoke aal keewa. Guut'o noborí nemots and karnon waaka. Han wot bjinalor joots no'ashots nemo, bebeewo, k'eye k'ewo, dats k'eezo dano noon kic'it keewo aali. Jamon eshe andí dur doots keewo shoyide'e sha'ar jootsi no'ind nihots nemo batk'ayir shínomandish nonemo bt'afawok'o koto nojametsoke kotet keew.

Ar-1 Borni Nemi K'ac'ot

2.1. Terwer iki Aaniyet

A. 'Ara' wokin 'koota' etí aaniyotsi

1. Ara
2. Koota
3. Koota
4. Koota
5. Koota
6. Ara

B. Aap'i aaniyotsi

1. . Joots k'irts ashots mak'tso, shútsats guut'ets guut'ots, 'hawultiyo', ginonat, geepona.
2. Taha taho, bok'eyiru es' es' nemo (naaro), es'i k'oyo, nemi buutso k'ac'o, t'imbo, shal wozo, k'ís' k'ís'o, maa agag naaro, maáts naato, geepo, gín sharaar doozo, asho k'íror eep eepo, duun duuko, mááts dek'onat, gaari worori mish k'irona.
3. Git weeron s'íilo falituwe.
Boowere, Ááwon bek'et wokin kishon shú'ar detst keewotsnat shayiri k'ac'otsna.
4. Gí'iziyona, Sa'abonat Girik noonotsna.
5. Shayíri k'ac'otsi (k'rsiyotsi) etefots borots bobeebeewoke gaari woror, joosh gosh bogoshor, bok'ac'or, mááyo bok'es'or, bobúts woror boosh shíyets keewo nemi duubon, turur keewon, út úti kaashon, naana'ots duub duubon, shuní jááwon (duubon), jewuron bok'umo beshí bofalit weerno
6. Shayíri k'ac'otsi (k'rsiyotsi) etefotsi borots bobeebeewoke gaari woror, joosh gosh bogoshor, bok'ac'or, mááyo bok'es'or, bobúts woror boosh shíyets keewo nemi duubon, turur keewon, út úti kaashon, naana'ots duub duubon, shuní jááwon (duubon), jewuron bok'umo beshí bofalit weerno

C. Faac'i Aati Aaniyotsi

1. B
2. B
3. C
4. A

Dani K'aat' – Gita Noonni Jawa

1. S'een matsi Keewa

S'een matsi keewa eto aap'ots boteron matseyat geeyets keewo beshiy falit keewa.

S'een matsi keewanu biits keez k'aab k'aab keewotsi detso falituwe. Manotsuwere

- Doonza
- Biyats fiinetsonat
- Tiponat k'oshotsu bewo falituno.

Keezanotsi k'oshs'een matsi keewotse oor geyirawo doonzonat tipna.

Ariyosh: Gutsi Guritso úd're.

Haniye dambí ariyanatse; doonza → Gutsi

Biyats fiinetso → Guritsa

Tipo → Úd're

Eshe, woratse tuwur s'een matsi keew iko aawurik bwoto dano faletuwe. Han no'etor s'een matsi keewuman keezoko kayide'e; beshka, andka, shíno maand wotitk bwoto dano faletuw.

A. **Beshka s'een matsi keewa (past tense):-** s'een matsi keewotsitse iko wotat beshíru k'umo (keewo) haniye shin fiinat behsk keew wotata shinomandish keewuman daats nofala keewa. Beshk keew bwoto s'een matsi keewotse waats **tipatse** dano falituwo.

Ariyosh: - Na'o guur dani moowo amre.

B. **Andí wotíru s'eenmatsi keewa (present Tense):-** s'een matsi keewan and keew wokin kis' iko bwotíruwok'o kiitsíru s'een matsí keewa. Hanor wotíru keewuman aawur bwotook'o bíitse wááts (t'iints) tipatse dano faletuwe.

Ariyosh: - 1. Daníyíruwo naana'otsí k'aat'otsna bdaníyir.

2. Daazo moc'a bmeyir.

C. **Shinomandi wotituw s'een matsi keewa (future Tense):** s'een matsi keewan bkiitsuwo ik keewo shinomand bwotituwok'o kiitsit wokin keewit s'een matsi keewa.

Ariyosh: -Moc'ir yaats gawiyo ametuwa.

Yaats naana'ots dani maa k'aat'o foketuno.

Daniruwo, s'een matsi keew iko guud'de'e ít íshor bs'uwats eed'iy c'iro (.) beezo ítn geyituwe.

I. Terwer Iki aati aaniyotsi

1. Andí wotiru s'een matsi keewa
2. Andí wotiru s'een matsi keewa
3. Beshk s'een matsi keewa
4. Beshk s'een matsi keewa
5. Andí wotiru s'een matsi keewa
6. Beshka s'een matsi keewa
7. Andí wotiru s'een matsi keewa
8. Shíno mandi wotit s'een matsi keewa
9. Andí wotiru s'een matsi keewa
10. Shíno mandi wotit s'een matsi keewa

2. JÁÁWA

Jááwa eto btook nemonat btook teron detsts guut'e keewo wotat, ash naana'ots haniye shini bobeshits bok'ewo, maac'i mis'o, bobewo (shiyano, kic'o, gene'o), no'ashi nemo, tero kiitsit baats keewo nibo jaadiyosh falit **garets** keewa eta.

Ik guut'ets jááwu iko haniye dashi k'aab k'aab keewanotsi detso geyituwe.

Boowere;

- Maa togo geyituwe.
- Garets woto geyituwe.
- Ike bog s'een matsi keewotsi detsk wotar boowere eed'on taal woto geyituwe.
- Guut'ets jaawuman btookí k'umo detso wokin beshiyo geyituwe.

ABawí

Abawo aatsono gúúr sha'atsono
Ni'asho k'azat bos' keshtsono
Ura bako maa k' aztsono
Aanowe ni'ashoka k'aye jok sha'ona
Kakuwe Itop'iyí na'ona ditsuwe unona

Asho detsfetsat ashal wottsono
No'aatso abawo k'ane bek'etsono
Ayíyí nogawawo bod sha'atsno
k'ewoko deshawok'o joor teshtsono
Wowe handra anowe nogala
Gawdek'rone neena doozrone k'ewokona
Gaashono kishuwe k'aak'ono ooriwe
Na'onu ganonu jaawiruwe neena
Angono c'eeshono wotowe noosha

Daníyíruwon, naana'oti haniye dambí jááwan bonababe okon bk'umo eeg bwotok'o bodabtarats guud'de'e k'aat'otse botohotssh bot'iintsuwer woshí.

Bogalotse gene'on, shiyanon, gaari woron, gaash goshon k'ac'o jááfef jááfots bo'ind nihotsi wokin galitsi ashotsi aatr guudde'e waar k'aat'otse botohotssh nababono. Bonababe okon jááfuman beshiyosh bgeyets keewo wokin k'umono bokeewituwok'o woshí.

Dani K'aat'- Keeza – Guut'a

Daníyíruwon, naana'otsi bogalotse jááfeyiru jááfotsi aatde'e ko'ide'e, guud'de'e waar k'aat'otse botohotssh bonababituwok'o woshí.

Haniye dashí imets Gaari woranotsitse ítshuntso de'er manor ashots bojááwef jááwi wokin boduubf duubí naarotsi k'anide'e guud'de'e waar k'aat'otse botoohotssh bonababituwok'o woshí..

- ❖ Gaari woror duubef duubotsi
- ❖ Mááts dek'ewor duubef duubotsi (jááwotsi)
- ❖ Gaash goshor (K'ac'ori) duubotsi (jááwotsi)

Boguut'ts guut'otse guut'i jifuwots bogeyit beewoke bobewo s'iil.

Dani K'aat' Awunda

Noonon Keewa

Daniyiruwon, naana'otsi nbabiyantse guut'eraw bori nemotsi bogalotse wokin bomaa ashotsi aatde'e waar k'aat'otse botoohotssh aap'on bokeewituwok'o woshí. Manoro bobori nemo eeg bwotok'o sheengsh danetuwt, shino mandisho bt'afawok'o kóto falituno.

K'oroora:-

- Bogali gúúroke daatseyiru nemi k'ac'ots bokeewor s'iilr k'oroora.
- Bogali gúúroke daatseyiru nemi k'ac'ots boguut'o s'iilr k'oroora.
- Boshirots sarets aap'otssh ik náári biits ime bofalo s'iilr k'oroora.
- Boguut'iru guut'otse guut'i jifuwotsi bobeezo wokin boguut'o s'iilr k'oroora.
- S'een matsi keewo ikotse keew iko awur bwotok'o kiits bofalo s'iilr k'oroora.
- Jááwotsi bogaro korde'e bonababo s'iilr k'oroora.
- Aap'i jááwotsi ko'ide'e waar bokeewo s'iilr k'oroora.
- Jááwi een k'umo keew bofalo s'iilr k'oroora.

K'OT'OK- KEEZA

1. 3. ASHI SHEENG DOYA

K'ot'okan Tatsotsi

Daniruwots k'ot'okan bodane okon:

- Ashi sheeng doyotsi eeg bwoto keewituno.
- Ashi sheeng doyotsi k'alo ik ikon keewituno, guut'etuno.
- Mas'afi moowotse wokin k'osh k'osh guut'e keewotsatse merejyotsi (c'ic'uwa) ko'ituno.
- Tip goliyotsi s'een matsi keewotse alde'e kiitsituno, keewituno.
- Aap'i wokin s'een matsi keewu gokiyiru aap'aotn de'er aap'otsi (s'een matsi keewotsi) gonkide'e timo guut'etuno.

Ashi sheeng doyotsi no'etor shuweyat nobeyiru dats ikatse nomaa ashotsnton wotere nogali ashotsnton doyi sheengo kiitsr mangeyar maneyar beye fala. Han etewor;

- Een muk'o mangiyo
- Naayo niho mangiyo
- Na'u indu mangiyonataretswetsna.

NBABIYA

Ashi sheeng doyotsi eto ashots giyonton, meyitsi ashotsnton, galitsi ash jamonton tohaar ikn bewosh bokitsir doyotsi etefo. Doyotsi sheeng doyonat gond doyona err gitoko kayiyo falituwo. Sheeng doya etefwots ashots k'oshotsnton mangeyar bee fala. Nodetsts nemi mangewo nomoowotse no'ind- nihotsnton, no'eshutsnton, nomishotsnton, úratse wokin k'aat'otse notoohotsnton maneyar k'oshots arewo wot nofalit doya. Han no'etor ashots ikats bewosh, ikats fiinosh, tooho móówosh, tooho úshosh muk'o eno, eno muk'o ikats s'iileyar, iko bt'ut'or t'ut'tso angon wokin gizon ayiyir gac'ek'ayir bee geyit keewa.

Ash na'a iko sheeng doyon eenosh bí'eenokona, bgiyona, tooho bbeyiru ind-nihots biish ayidek' geyit keewno. Han etewor na'a iko shuweyar bí'eenor na'on bbek'íru keewo sheeng wotere gond wotere woto bgeyit. Doy sheeng detsts ash shinatse ashosh bí'imet s'aato ayidek' sheenga. Ashí eenotsi weeratse nogokor weero k'ut'k'ayir eed'ar ashotsi beshiyir deer dek'o geyituwe.

Doyi gond detsts ash wokin na'a iko k'oshotsnton bdetsts gonkewo mango deshaka, k'oshotsoke jalewo deshaka, shuwetso meec'etso eenshaka, datso eenshatse, bsha'osh c'eesho deshate. Ashotsok ik kis'osh not'iinor mang detsts doyotsi kiitso noon geyituwe. Manotsuwere biim tiitso, shiits shááno geyituwe. Maniyal bako, gond doyetso k'osh ashotsoke deek'ewo dashaka. Eshe, hank'owo doyet ash iko konwor bwotal bmaa ashonton wotere bgalitsi ash jamonton ikn beewo falatse. MK'oshotsoke deek'o deetsosh bgoyo káátsdek'o shino geyituwe.

Wotowa bako koni wotts asho bdetsts natí shíratse bísh wotit doyi detsetuwe. Ariyosh jawetsonat baaro dets noon bgeyit doyotsi 'sayinisiyon' beezekno. Eshe, doyimanots gondok'o s'iil bwoteftse sheengok'o de'er falr beshiyo noon geyituwe.

Ashwots bodetsts doyo bojíniru ash doyon wonawonewo falituwe. Hank'o bwottstotse bonton arets ashonton jino, ikats beewo, bodetsts fiinotsi ikats fiinar k'eebeyar bewo sheeng keewa. Hank'o wotobk'azal gond doyots sheeng ashots beyi doyats k'osh nic'o dowetuno. Hanatse notooko koto noon ayide'e geyit een keewa.

A. Terwer iki 'Ara' wokin 'Koota' et aatots aaniya.

1. Ara
2. Ara
3. Koota
4. Ara
5. Koota
6. Koota
7. Ara

B. Aati aaniyotsi

1. K'oshotsoke jalewo deshaka, shuwetso meec'etso eenshaka, datso eenshatse, bsha'osh c'eesho deshate (sháánats sha'eratse).
2. **Ariyosh:** jawetsonat baaron dets noon bgeyit doyotsi 'sayinisiyon' beezek keewotsi
3. Sheeng doya etefwots ashots k'oshotsnton mangeyar bee fala. Nodetsts nemi mangewo nomoowotse no'ind- nihotsnton, no'eshutsnton, nomishotsnton, úratse wokin k'aat'otse notoohotsnton maneyar k'oshotssh arewo wot nofalit doya. Han no'etor ashots ikats bewosh, ikats fiinosh, tooho móówosh, tooho úshosh muk'o eeno, eeno muk'o ikats s'iileyar, iko bt'ut'or t'ut'tso angon wokin gizon aiyiyir gac'ek'ayir bee geyit keewuno.
4. Manotsuwere:
 - biim tiitsonat
 - shiits shááno
5. Gitoka. Boonowere

- Sheeng doyonat
- Gond doyona

Dani K'aat' – Gita Noonni Jawa

S'een matsi keewu iko bi'age ayi keeweyi k'aat'otsna. Boowere s'een matsi keewotse botook k'alo detsfno. Muk'e-eene dago haniye shini k'ot'okotse s'iilr. Manotsuwere ; doonza, tipa, biyats fiinetsona, shuniyona, tip goliyotsna, shúúts goliyotsna, shúúts shegrwotsna, aretswotsn.

Dani K'aat' – Gita Noonni Jawa

Tip Goliyotsi

Wotowa bako dananitse and nodanetuwo tip goliyotsi. Eshe, tip goliyotsi eto keeweyi k'aat'otsitse iko wotat tipo eeg bwotok'o awuk'o bwotok'onat awur eeg bwotok'o kiiits falit aap'a.

Borni noonotse awuud naari tip goliyots fa'ano.

Boowere: - 1. Keew iko aawuk'on bwottsok'o goliyiruwotsi.

2. Keew iko ambtsoto aani aani bwottsok'o goliyiruwotsi.

3. Keew iko awur bwottsok'o goliyiruwotsnat.

4. Keew iko eewke bwottsok'o goliyiruwotsna.

1. Awuk'on etewor wotiru keewu iko aawuk'on bwotiruwok'on bkiitsir.Han kiits nofalitu

aap'otsitse muk'ots: T'awash, kaari kaari, muk'sh, eensh.

Ariyosh: - A. Na'o dani moowok kaari kaarni bwos'ir.

B. Abo misho t'awashini bmeyir.

2. Ambtsoto aani aani bwotok'o no'etora wotiru kwwu ikman ambtsoto bwotiruwok'o bkiitsir. Han nokiitsit aap'otsuwere; ikn ikno, jam aawo, ay aawo, besh beshaat, ikno, gitoto - - - aretswotsna.

Ariyosh: - 1. Gutsi jam aawo dani moowok waafe.

2. Moc'ir ik ik aawa gawiyo bi'amfo.

3. Awur bwoto etewora wotiru keewu iko bwotts woro awur bwotok'o kitsit aap'no.

Manotsuwere: - nats, ene, ayts, yaats, oots, gawa, ik gawiyoniye okona,- - -

Ariyosh: - 1. Kawets nats joosha maáátso bi'am.

2. Guutsi oots kewuts minz beero k'irutsere.

4. Eewke bwottsok'o etewor keewu iko bwotok bewoka bkeewir. Han kiitsosh aap'anotsi de'er kiitso faletuwe. dasha, damba, abatsa, shirotsa, dagotse hak'etsa, jiik'omande, gúúratsa - -

Ariyosh: - Daníyíruwo bdaniyíru mas'afo joori **abats** beezre.

Kano joori **shirotsa** bbeyir.

A. Tip goliyots aati aaniyotsi

1. ik ik aawo → ambtsot bwotiruwok'on
2. ganoka → Ewuke bwottsok'oni
3. shírotse, abats → Ewuke bwottsok'oni
4. gitsotsa → Ewuke bwottsok'oni
5. abatsa → Ewuke bwottsok'oni
6. Jam aawo → Ambtsot bwottsok'oni.
7. Besh beshatni → Ambtsot bwottsok'oni.
8. kaari kaari → aak'o bwos'iruwok'oni
9. Besh beshatni → Ambtsot bwottsok'oni.
10. Jam aawa → Ambtsot bwottsok'oni.

Gonkiru aap'otsi

Gonkiru aap'otsi eto keeweyi k'aat'otse daatseyiru aap' wotat boowere aap' iko k'osh aap'onton s'een matsi keew iko k'osh s'een matsi keewonton ikats gonkiru aap'no. Hanotsuwere borni noonotse ayi naali. Boowere ' ___nat', 'wekin' 'wotowa bako'etiruwantsna.

Ariyosh : - 1. Mizonnat daazon maa gizno.

2. Azo Mamit gal yaats wekin sharta wetuno.

I. Gonkiyi aap'i aatots aaniyotsi

1. ___nat
2. Wekin
3. ___nat

4. __nat

5. Wekin

Dani K'aat' Keeza: - Guut'a

Bori Baara

Yoots shin borots bobeyiru datsatse dani moowow aali btesh. Han wot bjinfere bonaana'otsi dani maa daamiyon ayidek' wodmno. Dani moowo bodamifotsuwere jam naana'otsiyali. Wotowa bako, mááts naana'otsi dani maa damiyo bori nemotse gondk'o bí'arefotse manok damiyoniyere maa fiino bofiinisha bogefo btesh. Manatse tuwutson baar naana'ots maa fiin fiinoke úrats keyakno, nugush naana'otsnton taalo keewerakno, botooko k'oshotsoke dashíde'eni bos'iilfo, bo'ind nihots boon ayide'e ít'irakno. Bo'eene okon máátso amr na'o shuwr dano dananiye koni bowoto sheengsh dananiye bo'oorefo. Hanuwere botookonat bodats eenats nic'o kiitst ayi woro teshre. Yoots nobori eenashots de'er "mááts na'o gaad'otsa bbeefoni bako úr kesho geyiratse" errni mááts naana'otsi bofayefo. Kic'an andi woran dano dants nugush naana'otsnat mááts naana'ots btaalerawok'o bwosh. Eeshe, naana'ots hank'o keewan andor ítgalotse fa'amo aalne? Fa'e wotal ít maa ashotsi wotere ít galitsi ashotsi han sheeng keew bwoterawotse máátsonat nugush taal bwotok'o sheengsh daniyo ít n geyituwe.

1. Daníyíruwon, naana'ots haniye dambí nbabiyar nababar bk'umo eeg bí'etiruwok'o ikn wekin gaarewon shíyeyar bo'ete okon k'osh bogalitse beyiru k'osh wokin gond nemo bbeyal, aats k'alo guud'de'e bot'intsituwok'o woshi. Han boguut'or guut'i jifuwotsi bato boon geyiratse. Boshéeloko bbeyal s'iilr kaatsde'e imer.

Dani K'aat' Awunda

Noonon Keewa

Oon daníyíruwon, k'aat'otse daniru naananots k'osh k'osh bewokoke waakno. Bogal galoke mááts naana'otssh imeyiru k'awntso k'osh k'oshosh falituwe. Eshe boon gaarewon beezde'e bok'umo wona woneyar eegoshe mank'o bwottsok'o bokeewetuwok'o woshí.

K'oroora: -

- Ashi sheeng doyotsi eeg bowotok'o keew bofalo s'iilr k'oroora.
- Gonkiru aap'otsi dek't k'osh k'osh aap'otsi wekin s'een matsi keewotsi boguut'o s'iilr k'oroora.
- Bonababts nbabiyi k'umo keew bofalo s'iilr k'oroora.
- Tip goliyiruwotsi bokitsor s'iilr k'oroora.
- Bok'ebts boshishts keewo guud'de'e bokitso s'iilr k'oroora.
- Boguut'ts timo s'iilr k'oroora.
- Botooki k'umon keew iko sheengsh keew bofaalo s'iilr k'oroora.

K'OT'OK- AWUDA

4. NEMI JAAWOTSI

K'ot'okan Tatsotsi

Daniruwoƙs k'ot'okan bodane okon:

- Nemi jaawots eeg bowotonat bobeshiru k'umo keewituno.
- Bok'umo jááwon keewituno.
- Jewurotsi guut'etuno.
- K'awun k'awun jááwotsi guut'etuno.
- Nemi jááwots aawur aawur jááwefok'o keewituno.
- Nemi jaawotsi guut'etuno.

NEMI JAAWOTSI

Nemi jááwo joots nonihotsnton no'abowotsnton oorat oorka. Datsatse ash na'a jamo ayi worosh kashon beyat bo'etor ít'o, shiyano, gene'o, tewuno, t'ut'o, shuno, bobebewonat k'osh k'osh gaweraw bo'ats gonkeyiru keewotsi jááwar, duuwur boosh shiyets keewo wekin k'umo kishdek' keewut beyat botesk keewa. Ash na'o jamo gaari wooror, gosh goshí woror, máayi k'es'i woror bok'umo guut'on guud'de'e kiitso bofaltse shino aap'on jááwon jááwat ayi woro beyat teshrno. Hanuwere nobori nemotse ayi bewoko detsfe. Hank'o no'etor borwots mask'ali wogor, mááts dek'or, ash k'iror, gosh goshr jááwef ayi jááuwots fa'ano.

Jááwo ash na'í beebeyatse daatseyiru kic'o biits een mala. Borots bobeyiru Galotse ('gat'ariyotse) dur doots danan ayi dananiye beyiru ashots kic' iko bo'ats bbodor t'iimbo t'imbar duuwur gararr jááwude'e beshi bogets k'umo bobeshifo.

Jááwonuwere duub woto falituwe. Jáaw iko btooki niwo detsfe.

- Maa togo,
- Aashutsts keewo beshiyosh falitwe.
- Jeewuro faletwe.
- Aap' faac'o geyituwe.
- Azde'e guut'o geyituwe.
- Nonababor notookots aro sererewo falituwe.
- Btooki k'umo detso falituwe

Ariyosh:-

Nak'uwí Woorá

Waare nak'uwo

Waare nak'uwo

Gaalo dootsona

Gaasho dootsona,

Waare nak'uwo

Waare nak'uwo

Guuyo dootsona

Guuyo dootsona.

Mááts Dek'ora

Máátso dek'owosha azo ka'yinuwe
Naaro taawuwe shawat gurbonowe
Wíd'owe naarona azo beshehe
Wos'on dek'etso wos'on bitsfe
Mangon watsunu s'eentsfa wos'onuwe
Een bogo ni'e neen wiid'ota
Taan wiid'o koota
Tnihon keewo agn boga
Tnihin minzo aak'on boga

Een bogo ni'e neen wiid'ota
Taan wiid'o sheenga
Tnihin keewo nayir bogehe
Tnihin minzo nas'n bogehe
Baaro dek'owosha s'ilk'ay urona
Ashono k'ayir k'íwe gad'omanda
Kímo beshk'ay korde'e nemona
Dek'o s'enawosha s'ilde'e kishona
Sheeng aron s'ilk'aye baara
Sheeng arotse fa'e angtsa
Baaro dek'owosha lulo lulere
Been mo'onowe ak'masho shas'ere
S'umbo giit'onowe giit'o k'ac'ere
Jaawo jot'ere dééno duubere
Baayo baayo guyune déénon wowe
Guuyu dek'on beshowe k'ée'tsa
S'ol beshok'aye nemo darona
Dáro beyalowe aatuwe eshuwona
Wotitu keewosha k'anowe arshuba
Mááts s'ayino korde'e sheengona
Toohe s'eentsitu kurde'e tookatsa
Toohe shapitsu kishuwe uratsa

A. Terwer iki aap'i aaniyets

1. Mááts dek'ewora wekin mááts amewora.
2. Mááts dek'osh azo faacewora (s'iilewora)
3. Naari sheeng woto (naari kim deshawo) woto geyituwe eta.
4. Ít'íde'e eta

K'irewori jááwa

Jaawu jot'on dééno duubere
Nihono ababí tahonu naanere
Induno iyayi waarnu nanere
Niho k'irora maron s'umbere
Indu k'irora sawon s'umbere
Nugshon waac'ehe máátson shelehe
Duuno déénora s'umbe nawurehe
An woorá kisho mashefe
S'umbo k'anon misho k'irefe

Wurono iyahe wura
Noworono amon gundra
Duuno keshora k'ep'o shukera
Niho k'irora úro shukera
Indu k'irora gelo shukera
Úd'o beyalowe kitsefe kup'ona
Ababí naanere gato shukutsona
Nihono naanere t'awo k'abtsona
Induno naanere k'aw taktsuna
Iyayi naanere t'eelo editsuna
Induno naanere oobo duutstsuna
Anowe erere mehenu k'irona
Duuwunu denere k'ir wotalo
Aani werake tipo k'ut'alo
Uwo kishefe k'iri duubono
Iko gawefe k'osho k'irono

Aani weerawo k'iro bek'ro
K'irono wak'aye aani nomoono
K'irono wak'aye aani nojebono.

DANA (3)

Dáro danike, muk'o eenshke
Aalo beezike t'uup'o wos'iyike
Nibo anike moowon manike

Kimo t'afike s'ayin tahike } 2

Uuno tohitso naaro taalitso
Tabo woniyon minzo goshitso
Sha'o baziyon motobilo dowitso
T'aluw bazitso gólo dowitso
Shambo baziyon mobile doytitso
Teesho baziyon orop'il dowitso

Guut'o baziyon kompiteriyi doytitso } 2

Jaako bazire fabriko dowona
Míto bazire elktrik dowona
Tuulo bazire dano dowona
Galo bazire ik wot dowona
Mano doore dimokrasi dowona
S'oot'o kewire tooko woniyona
Gosho bazire trakterri dowona

Datso baatsire dano dowona } 2

Eeho galtso daníyi k'ac'on
Daron sha'ere ash kuron
Shoodo bazire at o dowon
K'iro bazire shuwo okiyon
K'aak'o bazire k'uzo daniyon
Aratso bazire taho dowon
T'ooowo bazitso fiin daniyon

S'aazo bazire malo daniyon

Woko bazire kimo daniyon

Eeno karire shayan baziyon } 2

T'uwo bazire sháán dowona

Úno taalire dano dowona

Gaad'e kishon jeb daniyona

Fiino taalire máátse nugushona

Weero taalere ún s'oot'ona

Jooro taalere toho bewona

S'ayin mááztso moo fokona

Shuwo wokitso taar detsona

Eeno danitso shíro detsiyona

C'aamo ediyon tufo naashiyona } 2

Aawu káárritso gizo ayitso

Kisho sha'iyon tuup'o danitso

Noone bogo kisho gawitso

Muk' woron Ayo fiinitso

Woro kayiyon fiino fiinitso

Bewo t'afitso fiino danitso

Fiino kayiyon nato tátstso

Weero kiitstso kaato kayitso

Ízon kaatstso sheet'o nibitso } 2

Jonge keewere jago gawire

Jifuwo taawiyon atso shu'ere

Danono danere únonu kayere

Úno dets dane dano fac'k'aye

Shaatsa bazike shoodo wokike

T'aluwo shaanire weero s'ayintsre

Galo bazire iko woshre } 2

Fayo aalere mano wotere
Taalo downon mangiyo wotere
Shír kitsono bewoko detsire
Dan c'eeshon eenono dowore
S'ek daniyon k'ut'o kitsire
Shambo baziyon malo danire
Ang k'uzon ayo finere

Malo kitson noono s'ekire } 2

Dar shú'itso ashonn jagitso
Datso íshiyon aatso daatsitso
Gur tiitson weer kishtso
Gól downon t'aluwo bazitso
Taalo woshire t'aawo bazitso
Kisho kátsonowe dano ayitso
Ááwo k'eshonowe oko bek'shtso
Kitso daniyonowe maac'o shuwitso
Kééts woniyonowe úre shuwitso

Ak'r woniyonowe shuwo bazitso } 2

Shuwo wokiyon it'onowe doore
Kinde keshor níbo eeshere
Dí'o bazire gonono doore
Gemshera gono wobc'iyo doore
Gaarewo bazire alono doore
Edo bazire jugunono doore

Dárori dano kic'ono kishre } 2

Úro k'azitso gitso shawiyon
Beeyo k'azon fiino danitson
K'íro baziyon nato genzitson
K'aak'o baziyon móó fanitson
Ato downon s'oot'o wokitson

Kayo baziyon shuno ayitson
Dano doowon beewo batsitson
Taalo máátso nashitson
Beewo manziyon aatso nas'itson
Naar wokiyon jago de'itson

S'oot'o kis'itson moowo agitson } 2

Shéét'o nibire tooko falire
Danono doore gúútso k'abire
Dano danon muk'o eenshre
Toohe s'iilon nohewo doore
Nohó doowon eeno ayire
Tufo k'azon kisho k'aabire
Ááwo k'azon nibo sha'ire
Noonon k'azon ááwon keewire
Datso k'azon daron sha'ire

Niho k'azon naayo k'abíre } 2

Shíít'o baziyon dano shínk'itso
Fiin daniyon ít'o baatsitso
Shááno doowon bewo baatsitso
Kísho fiiniyon wonewo dootso
Kobiyo sha'iyo noono keewitso
Datso woniyon dano eenshtso
Fiin daniyon datso eenshtso
Bewo sheengshon eeno kááritso
Taako s'ayintson s'us'o t'afitso
Samun doowon taho nas'itso
Dano doowon oko káritstso

Dani dano dane shíron danetso } 2

Borni jewura

Bshook' shemutse kon baari joobishe
Asha erawo wolgayi shúútsere
Tuguron shoho shaawure
Galon k'otso shawure
Nayiral sha'atso tgiriyo bek'rone
Asha no'erawo waa noon wid'ere
Weeral sha'atso dawzo bek'rone
Koshetso beyefe kosherawo gawire
Goshtso beyefe goyawo gaalere

Muk' muk'sha elto gimbsha
K'aabo gúútsra gúútso k'aabera
Gaaletso naayiwe woowe nomeyitsa
Woko amk'ayi de'e nobaaruna
Duts duts guuya s'íilosh sheenga
Biits biits duutsa kundosh mora
Jagalo badíy alaamo dupera
Weesha eepono dek'tnu waara
Eehal gaashe eeha bohosha
T'eele bogtsono edere zinara
Koshoshlo aat'o k'ud'o k'eezituwa
Danalo sha'o kimo betsituwa

Wos'ak' aatsa deetsan bwos'i
woc'aw aatso dashan bwos'i
S'iil meero s'iile baarunu gizetsoshi
S'iil mere s'iile mashunu angetsoshi

Baaro nee gúúrefe shu'u ba'awono
Maaasho nee gúúrefe but bayawono
Shéét'o nibirawo k'aasho mishirawo

Eed'al bako bewo be'awono
K'eshal bako kind be'awono
Nibal p'ap'eya c'iishal dawuno
Ndetsots k'az woko gawutsono
Jiitsts baarunu maac'era eshuwosho
Shuwo kishawo naaro takitsono

Meye shéet'erawo úre jiitsife
Meye k'unerawo jebe biishefe
Gaad'e gotetso úre s'udefe
Toohe shuk'etso úno shook'fe
Muk'on áttso ayon shibefe
Ket shahano bad'íyo kaarfe
K'apera s'ugutso buutsok wos'fe

Keewo kark'aye shiniwe k'eba
Wos'o kaark'aye shiniwe k'ana
Kindo kaark'aye shiniwe t'iiwitsa
Móówo kaark'aye shiniwe shink'a
Gaalo kaark'aye shiniwe sheeng doya
T'oolo kaark'aye s'iilde'e nshira
Amo kaark'aye t'iwintsde'e asha
Bódo s'iilk'aye dozde'e tuwona
C'uusho s'iilk'aye dumbde'e gugona

Fúundo s'iilk'aye shuwon ariwe
Keeto káark'aye gowo shiniwe
S'iilo arik'aye detso ariwwe
Tuwo káarini bódo t'iwitsuwe

Keewde'e taasha t'iwitsuwe keewona
Weerats oot'osha k'awude'e tuu'a
Naaro shibiyosha sha'owe weerona

Shuwono bek'shoshá keewuwe arona

Naaro galk'aye wotowe nihona

Jamo shiniwon kewde'e nibna

Keewo t'iiwitsuwe shinak'aye ít'ina

A. Terwer iki aap'i aaniyets

1. Koota

2. Ara

3. Ara

4. Koota

5. Ara

6. Ara

Dani K'aat' –gita

Guut'a

A. Daníyíruwon, naana'otsi haniye dambon ayi nemi jááwotsi guut'etere.

Eshe boowere hanotsi sheengsh bonababe okon bogalotse k'osh k'osh nemi jááwotsi bomaa ashotsoke wekin bogalitsi ashotsi aatde'e guud'de'e wáár k'aat'otse botoohotssh bonababituwok'o woshí. Maniye okon jááwmanots k'umo eeg bwotok'o, awur jááwefok'o eegosh bojááwíruwok'o bokeewítuwok'o k'ali.

B. Daníyíruwon, naana'ots jááwotsi guut'or jewurotsi de'er boguut'etuwok'o bo'ango kup'iyi. Guud'de'e bo'íshe okon jewurots k'alo jááwmanitse eeg bwotok'o bokeewítuwok'o woshi.

Dani K'aat' – Keeza

Keewa

A. Oon daníyíruwon (un), naana'otsi dani mooke mas'afi moowotse guut'ets jááwotsi geede'er nababar bok'umo eeg bwotok'o k'aat'otse botoohotssh waar aap'on bokeewítuwok'o woshí.

K'oroora:

Daniruwots k'ot'okan bodane okon:

- Jááwi k'umo sheengsh kaatsde'e keewu bofalo s'iilr k'oroora.
- Jááwwotse maa togiruwotsi bokiitsor s'iilr k'oroora.
- Jááwotsi sheengsh nabab bofalo s'iilr k'oroora.
- Jááwotsi sheengsh boguut'o shoyar boshéeloko s'iilr k'oroora.

K'OT'OK- UUTSA

5. ASH TAAWA

K'ot'okan Tatsotsi

Daniruwots k'ot'okan bodane okon:

- Ashi taaw ayo eeg bwotok'o danetuno.
- Bonababiru guut'e keewotsitse wotts keewonta eeg jangon bwottsok'o galde'e danetuno.
- K'osh k'osh t'up'otsoke (guut'e) keewotsoke ik ik merejiyotsi (c'ic'uwo) nababar detsetuno.
- Bodaatsts een k'umo keewituno.
- Aap' iko de'er manatse k'osh biits detsts aap'o azituno (fiinituno).
- Bonihiro korde'e moosho mooshetuno.
- Ik boosh be'ets wekini shiyets keewu iko aro (grafiyo) sererde'e kiitsituno.
- Tim guut'o terwerituno.

Haniye dashi nbabíyan nababeftse shíno shíní t'iints aatanotssh aap'on aaniyo imer.

Aata- 1. Ashi taawo eebí?

2. Dats ikats ash taawo bí'ayal datsmanatsi ashats bdowetuw kic'o eebí?

NBABÍYA

Ash na'a jamo dats jamatse shuweyat, shibat naaron kayeyat bbeyir. 'Alemiyatse beyiru ash jamanuwere bobeebewo, bok'eyi mito, bo'eenishiro, bokeewu noono, bo'aro, bonemo k'osh k'osha. Nodats Itop'iyotse 1999 duron taawotsok'on no'ash taawo 80 (shab) 'mileniyoniye' ash taawots fa'e btesh. Wotowa báako taawanuwere andi worann ayide'e dabituwe. Han wot bjinfere andi duri doots naashan boosh bí'imts nayiron ash jamots bogúúrotse botooki noono, bonemo, botero, bonaaro koni bowotok'o kiitst bt'afawok'o kótdek' fiinats jiitsiruno. Haniye dambi dúr taawumann Borots taawo jam Itop'iyok'on 52,637 btesh. Notaawan and ayide'e ayosh falituwe. Han wot bjinalor noborots taawo **kos'a**.

Datsatse ash taawo ayide'e ayefe bí'amor ashí na'ats bodetu kic'otsi ayi weeron s'íilo falituwo. Hanotsi nos'iilor andí eenoke beyiru datsanatse beyiru ashots bobetuwoko, bok'eyetuwok'o, bomeetuwo, botahit taho, boshoodor bo'ats bokotetuw giz t'ut'o, bonaana'otsi dani moowo daníyir dan daniyo, bogoshetuw dats t'ut'o, datsatse bos't beyiru aze gaalotsi wekin mítots k'ut'de'e t'afiyir báásho bo'oorit. Ashi taawo bi'ayor meyet misho úshet aatso bt'afit. Han etoni ashots gosh goshosh maa agosh bo'etor mítotsi **bok'eelet**. Hanor jongo wonawoneyar bí'ere awusho bt'afit, aatso btahít, datso bbááshit, datso woruwo maand bwonet. Kic'aanots báár bowotefetse mítots noosh k'osh k'alo detsfno. Manotsuwere worak'at fiinosh, moowonat maa k'ac' k'ac **doozosh**, (jooro, es'o,

fengesho) wotituwe. Eshe, haniye dambí kic'anotsi boborááwok'o koto noon geyituwe.

Dats ikatse ashí taaw ayo ik iknoto gondok'o s'iilo noon geyiratse. Dats wekin gúúr ikotse beyiru jír ik ashots taawo bmuk'íyal ashmanots botooki nayiro k'osh naari ayi ashotskok'o sheengsh kótidek'o falatsno. Boon girok kic' iko bokeewor bokman k'ebet, shíshet kic'mansh biits imetu asho bot'utet. Bodatso, bogizo k'oshots boon **dashan eed'r** bonaatet, bobíík'et. "**Jagalo Baagí alamo dupere**" etewok'o jam asho naar kos'manotsi t'afiyosha bogeyit.

Eshe wotowa bááko ash taaw ayo muk'o btooki **nic'o** ash na'ats doowetuwe. Hank'o bwottsotse dano danat nadaatsi keewots ayino. Na'o noshuwor no'ango s'iilde'e: - nok'eyi míto, nobebewo, nonemo, nodatsi eene-muk'o, nodatsi k'eyi higiyo eeg bwotok'o notaawo bí'ayalo bmuk'alo no'ats bodetuw kic'o shuwur **shibar** eto noon geyituwe.

A.Terwer ikí "Ara" wekin "Koota") eti aap'i aaniyets

1. Koota
2. Koota
3. Ara
4. Ara
5. Koota
6. Koota
7. Koota

B. Aap'on aaniyetuw aatots aaniya.

1. 52, 937 ash taawa btesh.
2. Jagal ashosh gaatsit asho aali eta.
3. -jongo wonawoneyar bí'ere awusho bt'afit, aatso btahít, datso
bbááshit, datso
woruwo maand bwonet
-Ashots bobetuwoko, bok'eyetuwok'o, bomeetuwo, botahit taho,
boshoodor bo'ats bokotetuw giz t'ut'o, bonaana'otsi dani moowo
daníyir dan daniyo, bogoshetuw dats t'ut'o, datsatse bos't beyiru
aze gaalotsi wekin mítots k'ut'de'e t'afiyir báásho bo'oorit.
4. No'ashí taawo bí'ayor ash jamats bodetuw kic'oni.
5. Jíron muk' wotts ashotsi
6. Na'o noshuwor no'ango s'iilde'e shuwona.

C. Ik naari biits aati aaniyotsi

1. Kíc'a, dába
2. Bogac'it
3. K'ut'a (búsha)
4. Muk'a
5. Shuwr aya

Dani K'aat' – Gita Noonni Jawa

Aap' Aza (Aap' shuyiya)

Aap'o eto fideliyoys wekin k'áarots ikats waar (ko'eyat) guut'ek biits imetuw aap'a.
Ariyosh:- Atsa, Misha, Aatsa, Tawa.....aretswotsna. Aap'otsi git weeron ayiyo
falituwo. Manotsuwere:-

- Aap'otsi s'andiyonat aap'otsi shuyiyona.

Eshe aap'otsi k'osh botooki biits detsts aap'otsatse noshuyiyor aap'manots shúúts wekin tip woto falituno. Han no'ayituwere aap'manitse beyiru fideliyotsi aani aani dabde'e guud'ni. Hanuwere biimiru wekin bkiitsiru keewo aap'otsi ayiyeyiruwok'oni.

Atiyosh: - Maara ➔ maar maara

Máátsa ➔ Mááts máátsa

S'ap'a ➔ s'ap s'ap'a

Gíra ➔ gíra gíra

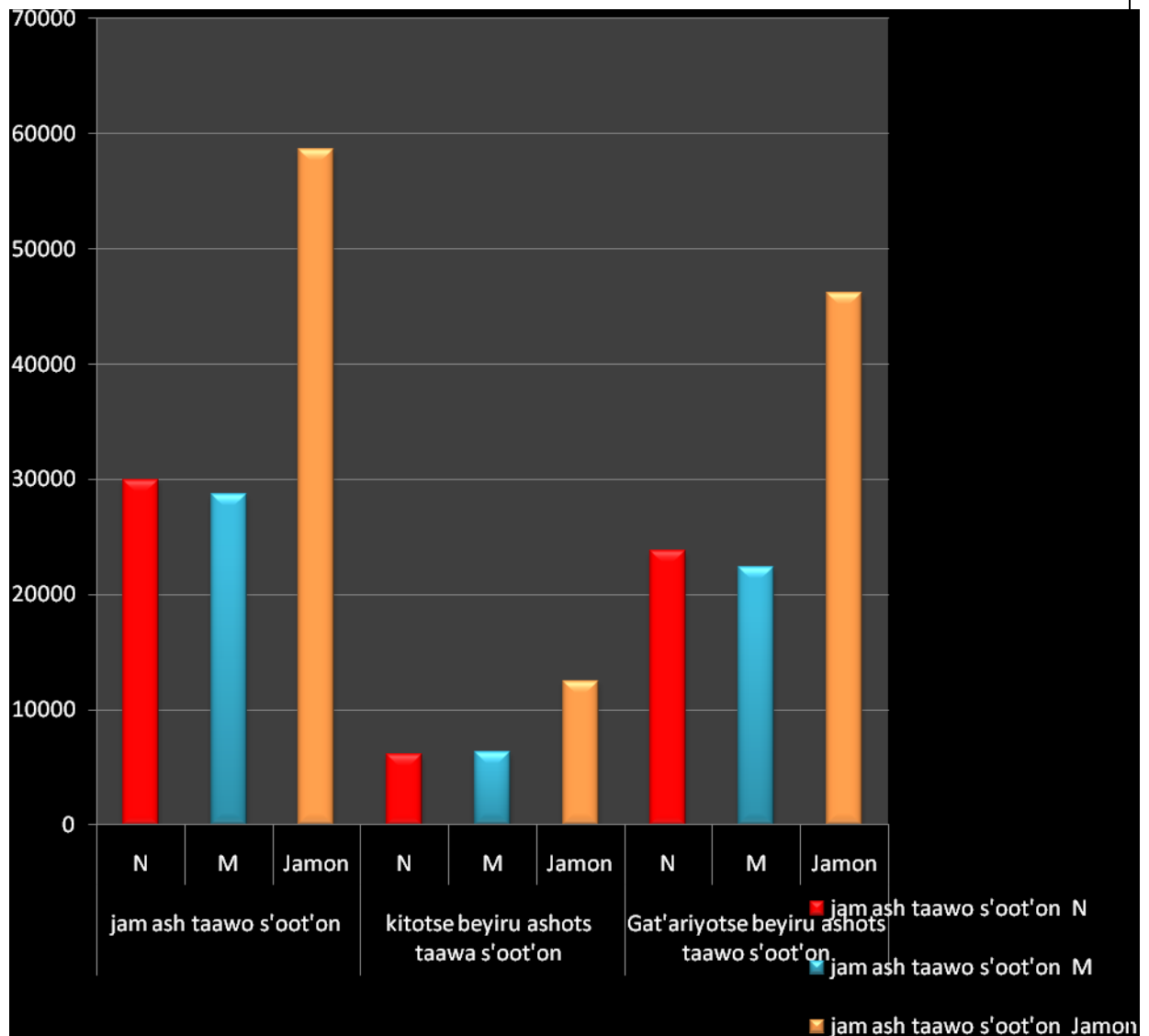
A. Terwer aati aaniyotsi

1. Kan kana
2. Baak baaka
3. Mít míta
4. Shook shooka
5. Bok'ol bok'ola
6. Bos' bos'a
7. Waak waaka
8. Waaz waaza
9. Am ama
10. S'iir s'iira

Dani K'aat' – Keeza

Keewa

Daníyíruwon, naana'ots haniye dashi sererets grafiyan sheengsh s'íílr bogúúrotse beyiru ashanotsitse aawu taawo bbogok'o, aawu bmuk'ok'o, aawu dagots bwotok'o botoohotsn ikn wotde'e shiyeyar maniye okon eegosh mank'o bwottsok'o k'aat'otse botoohotssh bot'iintsuwer woshi.

Daníyíruwon naana'otsi grafiyanatse bobek'íru keewotsi boguut'etuwok'o woshi. Maniye okon boguut'tso ar bwotonat bk'azon boon shoyal k'oroorr bosheloko kátsde'e im.

Daníyíruwon, naana'otsihaniye dambí grafiyan bofine okon k'aat'itsi naana'ots bonaton, bos'oot'on grafiyon sererde'e bokiitsituwok'o woshi. Bosereror bo'ango kup'iy.

Daniyiruwon, k'osh k'osh ash taaw k'itsit wekin keewituw guut'ets guut'otsi nababr botooki k'umo ko'ide'e guud'de'e waar k'aat'otse botoohotssh bonababituwok'o woshi

Geyerawo ash taawo ayo ashats bdoowetuw kic'o wekin nic'atse bonihir nihiro korde'e bomooshetuwok'o woshi.

Dani K'aat' Awuda

Guut'a

A. Wotts keewonat eeg jangonbwottsok'o etiru aati aaniyotsi

1. **Bjango:** k'otí etets goshí datsatse ayi arawonat tigrewon beyiruwo.

Wotts keewo: haniye shíni datsmanatse beyiru ashots bogoshetuw datso t'út't bokic'iruwo.

2. **Bjango:** na'o taashr shuwetu dúri doots ato de'atsone ett na'o bo'angalo boshuwiruwo.

Wotts keewo: naana'o shuweyat boméétuwo, bo'úshetuwo t'út't bokic'iruwo.

3. **Bjango:** shakurtso btufo k'út'bk'rere

Wotts keewo: bk'eyiruwo.

4. **Bjango:** Awuntsets bfaaro masho bk'aztsoni

Wotts keewo: biitse s'us'o gedt bin shaas'dek' shoodosh bin bi'imtsoni.

5. **Bjango** Kólets dani moowok jam aawo amaki.

Wotts keewo: k'aat'otse shúúts s'eegiruwo bin bgiishere galo mand bi'amir.

(K'aat'otse bgiishetsoni)

B. "Ar" bowotonat "btooki k'um imek" bowotok'o galde'e

Kitsetuw aati aaniyotsi

1. Btooki k'uma

2. Btooki k'uma

3. Ara

5. Ara

6. Btooki k'uma

7. Btooki k'uma

8. Btooki k'uma

9. Btooki k'uma

Oona daníyíruwon, han naana'otssh ndaniye okon k'oshotsi hank'o guud'de'e bokitsituwok'o woshr boguut'or boon giroko bbeyal aayiyir, bo'ango kup'iyir shinomandish sheengsh bodanetuwok'o káátsde'e imer.

K'oroora:-

- Naana'otsi aap'otsi aani aani eekde'e biits detsts aap'o guut' bofalo s'iilr k'oroora.
- Wote keewonat keewuman eeg jangon bwottsok'o galde'e bodano s'iilr k'oroora.
- Ik keewo jewuron guud'de'e beshiyi bofalo s'iilr k'oroora.
- Ik k'um iko grafiyon sererde'e kiits bofalo s'iilr k'oroora.
- Guut'e keewotsi nababar ashi taaw ayo nodatsats bdownu kic'o kee bofalo s'iilr k'oroora.
- Bonihir nihiro kórde'e bomooshewo s'iilde'e k'oroora.
- Jam terwerotsi fiin bofalo s'iilde'e k'oroora.

K'OT'OK- SHRTA

6. WORUWA

K'ot'okan Tátsotsi

Daniruwots k'ot'okan bodane okon:

- Dats iko woruwo mand wonawoniyitu keewotsi keewituno.
- Dats iko woruwo mand bwonewor ash na'ats bdowetuw kic'o biitso imetuno.
- Dats iko woruwo mand bwonawonarawok'o kordek'et keewotsi danetuno.
- S'een matsi keewotse doonzonat tipon kishituno.
- Jewurotsi guut'etuno, keewituno.
- S'uwuraw s'een matsi keewotsi s'eentsde'e guut'etuno.
- Ik ik keewotsi guut'etuno.
- Ikn shiyewor keeweyi k'umo (k'alegubayeya) detsetuno.

6. WORUWA

Nodats Itop'iyotse awud jongí woti gúúrots fa'ano. Manotsuwere K'ees'ona, gayonat, ák'onat woruwona. Woruwo nogúúrotse bdaatsiyiru bewokots Baaben c'ik'otse Ayi gaalin, C'ilank'on, Bakujn, Báárudon, teso bokna, Malkanna Baniyona Dobn bowotor Wotowa báko, hanots báári bowoteftse Gubí c'ik'atse Mankush kito woruwi dats bwoto daneka.

Woruwi datsanatse keshf mááyí naarots ayino. Manotsitse muk'ots; ta'o, bok'olo, boobo, kifo, alfuriyo, t'ud'onat jangona. Bewokanoke beyiru ashots mááyanotsi boworon goyir mishosh, tahosh, wosh bobewo eensho falituno. Han báár bwoteftse woruwi datsan giz meec'osh ayidek' sheeng bewoka. Hank'o datsanatse beyar shíbef gizi naarots eyishona, minzonat, kamblona. Hanmo wotosh bfalit gizots bo'úshet aatsonat bomeet moc'o bbeyala. Datsan hansh wot bjinfere k'aawu ayidek' bk'ees'tsatse tuwutson ash na'a jamo biwok bewosh ayi bokic'efo.

Dats iko woruw datso bwotiru bí'azetsok'on báár bwoteftse ash na'o bfiiniru fiin jangon wotiruwo maand bwoneyir. Hanuwere eeg jangneya no'etal; mítotsi weeralo maa agosh, gosh goshosh k'eelr **bshááto** tokk'azon, miz jinetuwoko aalere ikok jinon, bodots tawu gedon, (tawu mis'on), aats bewoke míto k'ut'de'e t'afiyon dats iko woruwo maand woneyar bi'ere ash wotere gizo datsmanatse bewo bomawit. Han báár bwoteftse **dats baza** sheengsh **ayirdek'o** k'azeyal datso **t'oro** wotar mááy kisho bk'azet. Han jangan ash na'o jamo bmeetuwe maawur k'aak'ar, shashuwar kic'ats bodíhit.

Eshe, haniye dambon guut'etsanots bewok iko woruwo maand bwonetuwok'o k'aliru keewo nodane okon mít iko nok'ut'or bshááto tohor shawo dí'on bmasherawok'o koto, aatsi t'úúp'oke míto k'ut'k'ayir, gemots weeralo tawo gedk'ayr, Maa gizots bojinetuwok'o galide'e oorir nomaa ashotssh wotere galitsi ash jamo daniyo noon geyituwe.

A. Terwer iki aap'i aaniyets

1. Woruwi datsatse shíbef gizi naarots
 - Eyishona
 - Minzonat
 - Kamblona
2. Mít iko nok'ut'or bshááto tohor shawo dí'on bmasherawok'o korr, aatsi t'úúp'oke míto k'ut'k'ayr, bodi diinots weeralo tawo gedk'ayr, Maa gizots bojinetuwok'o galide'e oorir nomaa ashotssh wotere galitsi ash jamo daniyir kotona
3. Aatsi t'úúp'atsi k'ut'kayir kotona
4. Ta'o, bok'olo, boobo, kifo, alfuriyo, t'ud'onat jangona.
5. Awud jongí wotno
6. Dats iko woruw datso bwotiru bí'azetsok'on bwoteftse ash na'o bfiiniru fiin jangon wotiru keewon woruwomaand bwoneyiruwok'onat ash na'ats bdowet kic'ona.
7. Ayi gaalin, C'ilank'on, Bakujn, Báárudonat Dobna.
8. Boshegro toka geyituwe eta.
9. Mankush kito etefo.
10. Tim awudloni.

B. Faac'i aati aaniyotsi

1. B
2. C
3. B
4. D
5. D
6. D

Haniye shin s'een matsi keew iko bi'agets keewots eeg eeg bowotok'o sheengsh danrt btesh. Manatse tuwur haniye dashon t'iints s'een matsi keewanotsitse doonzonat bí'yats fiinets keewotsi biitse kishwer.

B. Terwer aati aaniyotsi

1. Doonza; → Moc'iri
Tipa (s'een matsi keew guupa); → Bs'eyir
2. Doonza → Gutsi
Tipa (s'een matsi keew guupa) → Bí'eepir
3. Doonzo → Minzots
Tipa (s'een matsi keew guupa) → Bomeyir
4. Doonza → Bí
Tipa (s'een matsi keew guupa) → wetuwe
5. Doonza → Gizets
Tipa (s'een matsi keew guupa) → bwaakir
6. Doonza → Gawiyets
Tipa (s'een matsi keew guupa) → Gushira
7. Doonza → Gonets
Tipa (s'een matsi keew guupa) → amra
8. Doonza → Na'o
Tipa (s'een matsi keew guupa) → mááre
9. Doonza → Kubi
Tipa (s'een matsi keew guupa) → bgáshir
10. Doonza → k'aho
Tipa (s'een matsi keew guupa) → beefe

C. Ik naari biits aaniyotsi

1. Gaada
2. Shísha
3. S'ot'a
4. Maayiya
5. Eed'a
6. Sháána

D. K'osh biits aap'o aaniyotsi

1. B

2. D
3. A
4. C
5. E

Dani K'aat' Keeza: - Guut'a

Gutsi etets ash iko Ayigali etef barahotsa bbeefo. Ashan gosh goshatse ayidek' wodma. Ayi eyisho, minzo mereero, daazo, baako detsfe. Gali ashots bokic'or bkic'man gizo gushiyir bbiitsfo. Ashan goshosh mito bodotse bk'eel'or bk'ut'ts miti shegro k'osh mito btokfo. Mito k'ut'de'e t'afiyeyal datso woruwo mand wonawoneyal ash na'ats k'aak'o, shoodo, t'ut'u, tuguro bdantsotse bgalitse beyiru ashotsi bi'izfo. Ashotsuwere bi'izman dek't gashosh mitotsi bok'eel'or bikmankok'o bok'ut'ts mit shaato k'osho botokfo. Hanuwere shinomandish na'I na'osh datso bokneraniyere, jongo wonawoneraniyer beewo bfalit. Eshe, naana'ots itgalotse hank'owo asho fa'a?

1. Daniyiruwon, naana'otsi haniye dambi guut'etsank'o bogaloke jongi wonawonewon wotiru gond keewotsi guud'de'e waar k'aat'otse botoohotssh bot'iintsituwok'o woshi. Han boguut'or k'op'i jifuwotsi boguut'otan bok'azon s'iil.
2. Daniyiruwon, ik dats kaarto naana'otssh imr manatse woruwi beewoko bokiitsituwok'o woshi.
3. Guut'dde'ek' isherawo guut'e keewotsi imr manotsi guud'de'e bo'ishituwok'o woshi.
4. Bok'eebiru, boshishiru keewotsitse datsi iko woruwo mand bwonawonetuwok'o woshiti keewotsi guud'de'e boguut'etuwok'o woshi.

Dani K'aat' Awunda: - Noonon Keewa

Daniyiruwon, naana'otsi bogali guuroke daatseyiru mit naarotsi bokeewituwok'o woshi. Oowere ashosh eeg bok'alituwok'o bokeewi woshi.

K'oroora: -

Daniruwots k'ot'okan bodane okon:

- S'een matsi keewotse s'een matsi doonzonat tipon wokin guupongalde'e keew bofalo s'iilr k'oroora.
- Aap'otssh ik naari biits im bofalo s'iilr k'oroora.
- Imets kaarto s'iilr biyatse woruwi bewokotsi kiits wokin kits bofalo s'iilr k'oroora.
- Timotsi boguut'or k'op'i jifuwotsi dek' boguut'o s'iilr k'oroora.
- S'uwuraw guut'ets timots wokin nbabiyotsi s'eentsdek' boguut'o s'iilr k'oroora.
- Terweri aatotssh kaaw aaniyo bo'imo s'iilr k'oroora.

K'OT'OK –SHAWATA

K'ot'okan Tatsotsi

Daniruwots k'ot'okan bodane okon jamon boowo ke k'otet keewo:

- Naana'i angats kaasho aak'o bwoto sheengsh keewituno.
- Bo'angatse kaashetuwo' o woshitu keewotsi eeg eeg bowoto galituno, guut'etuno.
- Guut'ets guut'i een k'umo keewituno.
- S'een matsi keewotse waats andr aap'otssh biitso imetuno.
- Aap'i but'otsi de'er aap'ats gonkide'er biits detsts aap'o guut'etuno.
- Imets dani tooko de'er tim guut'o terweriruno.

K'OT'OK –SHAWATA**7. NAANA'Í ANGATS KAASHA**

Naana'ots ik maa ash taawotsitse ikotsi. Naana'ots shuweyar fiin fiinosh bobodor ayi **naari** fiinotsi **bo'ind nihotssh** fiinituno. Fiinanotsuwere taw aat'iyii mit mec'o, aats kíto, maa giz jino wekin kep'o (eyisho, mereero, minzo, daazo), maa kóto, máyi shos'o, gosh goshonataretswotsn k'osh k'osh fiinotsn aayiyo falituno. Naana'ots jam fiinanotsi fiinar bomaa ashotsi angon dabo bofali, bonaton eenr angi fiin fiino bofalora. Naana'ots fiin fiinosh boboraw wekin bo'angal fiino bofiiniyal bo'ron dats t'orotsi gaashok'o **gejaar**, atso c'íc'ar kataniye bo'oorit.

Nobeyiru datsi jiik'atse naana'í angats ayidek' kaashiru 'Afrik' datswots fa'ano. Manotsitse muk'ots Burkinafaso, Malini, Nayjeriyon ayi naana'ots awunts ísht, bodana ashi meiyts kindt angí fiino fiinat, Fabrikots kindt bo'angí falawu fiinotsi fiinat beyiru ayi naana'ots fa'ano. Boyitsnowere mááts naana'ots bogfno. Mááts naana'otsuwere mááts amo boboraniyere, bodananiye, aak'o botooko bok'eezituwok'o dananiye máátso amt na'o shuwut botookish wotere bona'osh bomáánzit misho, botakit taho **t'út't** weeratse k'eyet jint bojawurir. Kic'an k'osh datsats báár bwoteftse nodats Itop'iyanitse nobek'íru keewa. Domi gúúrotse andi worann domwots na'o bo'ango s'iildek' boshuwurawo ayidek' shuwut meyet misho, beyet bewoko **bkaakere** ayi ashots nogúúrots goosht waat goshí datso, beyet datso noosh bot'ebiyir. Hanuwere ashi na'o bí'atsatsewo datsatse kaareyar bk'irt, bt'afit. Han báár bwoteftse k'osh datsmanatsi naana'í k'ac'nots bodatsatse goshi datso bboknere bofiinitu fiino t'ut't ash datsats amt bomeetuwo, bo'úshetuwo t'ut't goyir moowosh, taho ett **bojoorir**. Wotowa bako han wot bjinfere noborotsoke hank'o kic'an besh beshat fa'e. Joots noborots nemotse teshtso mááts naana'ots mááts amosh boboraniye, boshunaniye mááts daamiyo, dek'íyo, bofiinit fiinotsi bo'ango s'iilde'e fiinik'azo, dani moowok damiyi k'azo, naana'otssh muk' **alo** imk'azo, noono bokeewor **teziyo**, dashan k'ofu fiinosh bogeyets keewo fiin baziyo beeyeka btesh. Andor bwotal nobori datsanatse ik ik naana'ots ind niho t'ut't eenetuwe ett ash meiyts kindt angi fiino fiinat k'eyiru naana'otsatse betseyiru **nic'o** ayidek' aya. Borí jewuron **"Niho geri besho naaye keshre, gaasho geri besho k'ere keshre"** etewok'o hank'o fiinanatse **nibndek'o** noon geyituwe.

Naana'i angats kaasheyiru weerots haniye dambtsanotsnat k'oshots bewosh falituno. Wotowa baako k'c'an ooriyo wekin baziyo nofalit k'atsor fiin boshunts fiino bofiinituwok'o alo imr, boshunawu fiino imk'ayir, bo'angi falaw fiino bofiinituwok'o geyek'ayir, dani moowosh bobodor daní moowo damiyir bodanetuwok'o woshr botooko wotere bomaa ashosh, bodatsosh bobodetuwok'o woshr ind nihotsoke kótet een keewa. Na'a iko sheengon ayirdek' ít'idek' eenshek bwotal dano bdanor wodmituwe, keeweyiru keewo kéton danetuwe, shinomad bnaashal sheengsh **bdatso k'eeza** falituwe. Eshe, hank'o bwottotse jam nobor ash jamo wotere noowere na'o noshuwor no'angok'o s'íilde'e shuwo, noshuts na'o sheengsh ít'ide'e eensho noon geyituwe.

A. Terwer iki aap'i aaniyots

1. Taw aat'íyii mit mec'o, aats kító, maa giz jino wekin kep'o (eyisho, mereero, minzo, daazo), maa kóto, máyi shos'o, gosh goshonataretswotsn k'osh k'osh fiinotsn aayiyo falituno.
2. K'osh datsatse góósht woyiru ashotsi
3. Na'a iko sheengo ayirdek' ít'idek' eenshek bwotal dano bdanor wodmituwe, keeweyiru keewo kéton danetuwe, shinomad bnaashal bdatso sheengsh keewo wekin k'eezo bfalituwotsna.
4. Burkinafaso, Malini, Nayjeriyon
5. K'osh sheengshdek' ditsets naana'otkok'o sheengsh s'aarr eenaniye bo'ooriti eta.
6. Mááts naana'ots mááts amosh boboraniye, boshunaniye mááts daamiyo, dek'íyo, bofiinitu fiinotsi bo'ango s'iilde'e fiinik'azo, dani moowok damiyi k'azo, naana'otssh muk' **al** imk'azo, noono bokeewor **teziyo**, dashan k'ofó fiinosh bogeyets keewo fiin baziyo beeyeka kic'no btesh.
7. Ash na'a err gondo ashats fiineraka eta.

B. Faac'í aati aaniyotsi

1. B
2. C
3. C
4. B
5. A

6. B

7. C

A. Terwer Giti "A" biitso gonkeraw aap'i aati aaniyotsi

1. F

5. B

2. E

6. A

3. D

7. G

4. C

B. Terwer giti ik naari biits aati aaniyotsi

1. K'uuma

2. Okora

3. Wííc'a (shít'a)

4. Juwana

5. Enasha

6. kawula

7. Aayiya

Dani K'aat' – Gita Noonni Jawa

Aap'i But'otsnat S'een matsi keewotsna.

Haniye shíni k'osh k'ot'otse aap'i but'ots eeg bowotoko sheengsh danno btesh. Wotowa bako andor haniye shíni beshtsman gawiyosh:

A. **Aap'i but'otsi** eto aa'p'i kayi wotat bo'aal bowor geyets biits im falaw aap'i kayino. Aap'anots k'osh noonni naarotse aap'i shínatse, shutsatse woo (daatseyiruno) falituno. Aap'manowere k'osh keewey k'atsomand bowonit. Han wot bjinferere bori noonotse aap'i but'uwots bowaafu aap'i **s'uwatsa** wáár aap'man aiyiyosh, keewu ikí bí'am kaato bokitsfo bokeewit. Shin aap'man **shúúts** wekin **típo** woto falituwe.

Ariyosh: Giza → Gizwotsi (___ **wotsi** etiru aap'i kayan shúútsan aiyiyosh wááka báko btooki biitso detskali)

Asha → Ashotsi wekin ashwotsi (___ **wotsi** etiru aap'i kayan shúútsan)

ayiyosh wáaka báko btooki biitso detskali)

Mááts na'u bodomanda mít mec'o amra. (_____ **mand** etiru aap'i kayan na'u bi'am kaato kitsosh wáaki báko k'osh biitso deshatsa.)

I. terwer iki aap'i but'i aatiaaniyotsi

Koletsi etets na'a iku mati etets galutse bfa'o. na'an jam aawo bi'ind keewo (izo) shiyaki. Guur taawo, kooc' taawo bi'ind "fokots amr aats kirde'e woowe" bi'etor bi tuwur kítomand amrni dani moowoke **btoohotsnton** kaasho bi'ayifo. Minz jino ame etewor tok'o t'úp'íyi bkaashfere minzwots ash mááyots kindr mááyo máábok'refo. Ik aaw bi'ind Gawiyets bee beeyat k'úmdek'at " eege tini'e nee hank'o k'aliruwo eeg sheed'an gonde" etat bi'aatre bini'i dek'at " eegor aaliye tinib k'úniru keewo ttoohotssh bo'ind nihots bok'aliruwo'at taash ít k'alo ít'ayine" bi'et. Ere indu dek'at haniye okon ngeyets keew **jamotsi** neesh k'alituwe bi'et. Ett maneyat bo'ish.

II. Aap'i but'otsi aap'otsatse dabde'e biits detsts s'een matsi keewo fiina.

- Wotowa báko haniye dashon guut'ets s'een matsi keewanotsiye k'osh ayi s'een matsi keewotsi fuuno falituwut.
- 1. Abab Aldo gawiyo amt keez baki **aak'wotsi** kéwudk' waare.
- 2. Aron keez maazotsi kewere
- 3. **Kafwots** ootsi shokets bak'oli ááwo mec'dek' máá ishrno.
- 4. Guutsi git joorwotsi goozdek' gawiyo kémosh bdaamir.
- 5. Na'o **hshúútso** kobiyon guut're.
- 6. **Minzwots** fokotse aatsa bo'úshir.
- 7. **Ashwots** tarotse gaasha bok'es'ír.
- 8. **Daazwots** ash na'osh k'ac' kuron, gosh goshon ayi k'olo detsfno.
- 9. **Mereerwots** k'aak'o ayi shenakno.
- 10. **Naana'ots** dan dano ayide'e shunfn.

B. S'een matsi keewa Guut'a

S'een matsi keewa eto aap'ots ikats ko'eyar guut'eyar geyets keewo beshiy falitu ik keewa. S'een matsi keewanowere keewu iko bwotts woratse tuwur keezoko kayiyo falituwe. Han no'etor;

- Andi wotiru s'een matsi keewa
Ariyosh: - Maazi t'alaco indu ezoni búshir.

- Haniye shíni beshk s'een matsi keewa
Ariyosh: - Oots, Bogar Éésho úd're btesh.
- Shinomandish wotituw s'een matsi keewo
Ariyosh: - Yaats, taa dani moowo ametuwe.

A. Terwer iki s'een matsi naari aat aaniyotsi

1. Andi wotiru s'een matsi keewa
2. Haniye shíni beshk s'een matsi keewa
3. Andi wotiru s'een matsi keewa
4. Shinomandish wotituw s'een matsi keewo
5. Shinomandish wotituw s'een matsi keewo
6. Haniye shíni beshk s'een matsi keewa
7. Andi wotiru s'een matsi keewa
8. Andi wotiru s'een matsi keewa
9. Shinomandish wotituw s'een matsi keewo
10. Haniye shíni beshk s'een matsi keewa

Daniyiruwon, haniye dambtsa s'een matsi keewan sheengsh bofiine okon, k'osh han naari s'een matsi keewo guud'r galde'e dano boterwerituwok'o washi.

Dani K'aat' Keeza

Guut'a

Aznatnat Boletsna

Aznatnat Boletsn Baben k'orotse daatseyiru Ayigali galotse beyiru máátse kenihino. Ashanotsuwere keez mááts na'onat uuts nugush naana'otson detsfno. Ashanots k'eyi míto gosh gosha. Han wot bjinfere boowe ayidek' gík'etskno. Aznat jam aawo s'ker gawiyi sha'a, arak'iy meyits sha'ar arak'iy k'ul kórfets sik'ani úsh báko taro amr gosh gosho shunaka, Btoohots bomeec'iru gizo, bogoshiru mááyí kis'o deshaka. Boletsuwere ayidek' wihi. Mít kema, shal woza báko bkenihish eebi nok'alir, eebi nofiiniri eto danaki. Giyoke btoohots bofiiniru fiino s'iilaki. Hanatse tuwutson bonaana'ots boméétuwo, botahit taho deshakno. Naana'a jamots ashi meyetsi kindt máázo, eyish, miinzo, daazo jint bo'angi faltsono bo'angí falawono fiinat botahir, bomeyir. Ere ikots jongi aawots bonaayi eno, Dilaw "aak'o beye hank'o fiinar gondo

be'er theyeti" ett nibo k'únbowuts. Oor beyiru bi'eshuwotsnat bmishotsn eept ayidek' shíyanat bomis'ír. Manno bo'ind dekat "tnaana'otso shiyank'are nib tt'út'oniye hambets tnaana'o ash meyits sha'at datsuwako bo'ango bkishiri íík'o fa'e" etat boon bi'izir. Naana'ots, hank'owo ashots ít galotse fa'ano?

Nbabiyanitsi aati aaniyotsi

1. Bí'ind nihots wuhiy gík'ets bowottsatsé tuwutson bometuwo, bo'úshtewo t'út't sha gal joorat bñiniruwosha.
2. Jam naana'ots boosh arets aaniyo ino falituno.
3. Arak'iy maa sha'a arak'iy k'ula bkótfo. Gík'etska, Wihiya.

Daníyíruwon, guut'etsan nababar k'osh bogalotse naana'i angats kaasheyiru gond keewotsi guud'de'e waar k'aat'otse bodaníyíruwosh aap'on bot'iintsituwok'o woshí. bot'iintsor neewere sheengsh k'ewude'e boshéeloko bbeyal káátsde'e imo niyoke kótet een keewa.

Daníruwots, mas'afi moowots amr naana'i angats kaashetuwok'o woshiru jangotsi gede'e guud'de'e k'aat'ots de'ewaar neesh wotere botoohots shinatse k'aat'otse keher bonababituwok'o woshí.

Eeg eeg fiinotsi fiinat bo'ind nihots moowoke bo'aaiyíruwok'o k'awitsde'e guud'de'e waar k'aat'otse bo toohotsnat bo'aaníyíruwosh keher nababar bo'etetuwok'o woshí.

Dani K'aat' Awunda: - Noonon Keewa

Daníyíruwon, naana'otsi bogalotse naana'i angatse weeralo aak'o kaasheyíruwok'o bobek'iru keewo, boshíshíruwo, guut'e keewotsatsé nababat bodaatsts keewanotsuwere bo'ats bobetsíru nic'o aat waar k'aat'otse botoohotsnat bodaníyíruwosh aap'on bot'iintsituwok'o woshí.

Daníyíruwon, oona, naana'ots haniye dambí Aznatnat Boletsna etiru guut'ets timanitse naana'ots eeg eeg fiino bofiiníruwok'o nababar aap'o k'aat'otse botoohotssh bokeewítuwok'o woshi. Aap'on bo t'iintsmanor boshéélók keewo bbeyal boosh káátsde'e im.

K'oroora: -

- Nbababiyo nababar bk'umo sheengsh káátsde'e bokeewo s'iilr k'oroora.
- Wotts keew ikonat bjango keew bofalo s'iilr k'oroora.
- Naana'i angats kaasheyiru weerotsi wekin kic'otsnat bowats bodíru gond keewotsn wekin nic'otsn bokeewor s'iilr k'oroora.
- Naana'ots boind-nihotsi eeg eeg fiinotsi fiinat bo'ayiyiruwok'o bokeewor s'iilr k'oroora.
- Aap'otssh biitso bo'imo s'iilr k'oroora.
- Aap'i but'otsi k'osh aap'otsats dab bofalo s'iil k'oroora.
- Imets dani wekin keewi tookon timo guut' bofalo s'iilr k'oroora.
- Terwerotsi fiin bofalo s'iila

K'OT'OK- SHMTA

8. MÁÁTSWOTSI BÉ TSA

K'ot'okan Tatsotsi

Daniruwoṣ k'ot'okan bodane okon:

- Ash jamo wekin máátse nugusho taal bwotok'o danetuno, k'oshotssho daniyituno.
- Bonihir nihiro kórde'e mooshetuno.
- Máátsniyi wekin nugushiniyi kiitsiru (s''t'iru) aap'i but'otsi kiitsituno.
- Nbabiyi k'umo sheengsh galede'e aap'on keewituno.
- Imets jaandotse t'iints aatotsi p'is'ar s'eentsituno.
- Botooki k'umo guut'etuno.
- Máátsonat nugushiya s'oot' kitsiru timo wekin nbabiyo (drsetiyo) guut'etuno.

NBABIYA

Máátsots ash na'ò datsanatse shuwut shíbiyit beyiru dítsdek' eensht k'osh eení shírats betsiro ashno. Joots máátswotsi nodatsanatse nugushoniye dashok'wa s'ílefo btesh. Máátsu dani moowo amr dano bdanish geyeraka. Ayi worosh nobek'ts keewo máátswots meytse mish katsiyon, taha mashon, na'a dítsinat na'ò s'ayinon kóton, minz shaabon, taro sha'ar shos' shos'ò, tari mish daamon, aats kuron di'i di'on fiinat maa bááro k'eezt úr keshit datsi shááno jebo keyaniye oork ashno btesh.

Nugushots máátsotskank'ò ayi fiinotsi fiinat beyiru ashno. Fiinmanotsuwere gosh gosho, maa ago, minz kás' ago, meets shúko, eyishi kur ago wekin doozo, baak shúko, mayi bútsò, meyitsi ash jamo alat k'eeziru ashno. Wotowa báko nugushots boshuntso fiino, boshuntsok amr jino k'ewo falituno. Han wotef bjinferè andi dúri naashan máátsinat nugushon taalit jam fiinotsi máátska nugushíka eteraw taalo **shááto shaateyar** nofiinituwok'ò alo imre. Ik dats k'eeziru ash iko b'oot'or bbeyokman máátsots sháátir, k'osh meyitsi fiinotsn ikn tohaar fiinar etoni shuwe na'otsi ikats ditso, taho shirar tohar maasho, buutso tohaar katsiyo, mangewon, dan danr fiinotsi gac'k'ayir ayeyar fiino noon geyituwe.

Joots ashots bojewurts jewuro "*Máátsu gáád'a báko jebo keyaki, máátsu maa baaki*" máátsu datso bjishiyal shíro bs'aháwok'ò woshdek' s'íilt, dan dano biish geyiratse ete btesh. Han jaman dár bwotok'ò danr oorir máátsu koni etets ashok'ò danr, dano daatsr, nugushok'ò naashar, jebo jiishir dats k'eezr eto bfalituwok'ò dano noon geyituwe. Han báár bwoteftse k'osh máátsotsi shuuts ooriyet keewo "*máátsu aloyi etere ik búrsho k'eho shookra*" etuno. Hanuwere nobori nemotse máátsotssh nodetsts k'umo dash bwotituwok'ò wekin k'awutso bt'ut'etuwok'ò woshiru een keewa. Man etonmo máátsu bjiishal oot' deshaw wekin k'awunts deshaw keewo bkeewituwok'oni. Eshe, andi worann máátsuwots beyiru shíronat joots boteshts shíro sheengsh s'íilr boon kup'iyi dani moowo damir daniyir, naashi moowon wotere meytse bofiini bano imo nojametsi s'íilit een keewa.

Kónuwor bwotiyali ash jamo **jébi** shínatse taal bwotok'ò noon dano geyituwe. Han bwottotse máátsotssh imets fiino nugushok'ò fiino falatsne err boon dashíyir nugushots botooko dambíyo geyiratse. Máátsuwotsuwere nugushoniye bok'osh k'osho **s'oot'** bááron bwoto, kóni etets ash jamonton jam fiino fiin bofalituwok'ò,

bo'ind nihotsi, bogali ashotsi, naana'a k'ac'notsi, enashwotsi, jawetswotsi daniyo bowoke kótet keewa. Ind nihotsuwere boshuwiru naana'a jamwotsi han máátsi hán nugusha err **ik dambiyir iko dashiyir** s'íilo geyiratse. Nugush naana'otsuwere máátso nomishi, no'indi err sheengon s'íílr **detso** boon getituwe. Eshe, máátsalo moowo **ageraka**, nugushalo beewo falerawotse taalo bewo geyituwe. Iko beewo ikosh baats bwottotse máátse nugusho manon matson bewo noon geyituwe.

A. Terwer iki aati aaniyots

1. Iko damba, iko dasha etef ash aali jam asho taala eta.
2. Meyitse mish katsiyon, taha mashon, na'a dítsonat na'o s'ayinon kóton, minz shaabon, taro sha'ar shus' ahos'o, tari mish daamon, aats kuronat di'i di'ona.
3. Máátsu gáád'a báko jebo keyats, máátsu maa baaki and máátsu bi' alon ik búrsho k'eho shookra
4. Gosh gosho, maa ago, minz kás' ago, meets shúko, eyishi kur ago wekin doozo, baak shúko, mayi bítsonat aretswotsna.
5. Máátsalo moowo agerawok'o danr, máátsu nomishi, no'indi err sheengon s'íílo detso Noon bgetituwotsna.
6. Máátsu datso bjishiyal shíro bs'aháwok'o woshdek' s'iilt, dan dano biish geyiratse ett máátsotsi dashídek' s'iila.
7. Ik dats k'eeziru ash iko bí'oot'or bbeyokman máátsots sháátir, k'osh meyitsi fiinotsn ikn tohaar fiinar etoni shuwe na'otsi ikats ditso, taho shirar tohar maasho, buutso tohaar katsiyo, mangewon, dan danr fiinotsi gac'k'ayir ayeyar fiino nofiinora.

B. Faac'i Aati aaniyotsi

1. A
2. A
3. A
4. C
5. C
6. A

Dani K'aat' – Gita

Nooni Jawa

Tip Goliyotsi

Tip goliyotsi eto s'een matsi wekin s'eenaw s'een matsi keewotse waar tipi biitso s'eenmatsi keewanots bokítsiruwo wekin bo'aaniyiru aatotsi akne, eegore, aawk'owe etonat eegoshe etiruwotsi kiitso falit keewa. Tip galiyotsuwere s'een matsi keewotsi tiponiyere shinatsa bowaafu.

Awud naari tip galiyots fa'ano.

Bowe: - 1. Keew iko aawuk'on bwottsok'o goliyiruwo.

2. Keew iko amtsoto aani aani bwottsok'o goliyiruwo.

3. Keew iko awur bwotts ok'o goliyiruwo.

4. Keew iko eewke bwottsok'o goliyiruwo.

1. **Awuk'on etewor:** - Ik keewo aak'o bwot wot kiits falet keewa. Hanotsitse muk'ots:T'awash, kaari kaari, muk'sh, eensh.

Ariyosh:

a. Na'o dani moowo maand **kaari kaarni** bwos'ir.

b. Eenasho misho **t'aawashdek'ni** bmeyir.

c. Moc'ir **muk'shdek'ni** bmis'ir.

2. Amtsoto aani aani bwotok'o no'etora:- ik keewo amtsoto bwotiruwok'o kiits faletka. Hanotsitse muk'ots: ikn ikno, jam aawo, ay aawo, besh beshaat, ikno, gitoto - - - aretswotsna.

Ariyosh: -

a. Bori noono noosh daniyiruwo dani moowok **ik ik aawa** bwaafu.

b. Handiri joosh awusho **besh beshatni** bbutsir.

c. Tani dano ik gawiyotse **jam aawa** nodanfo.

3. Awur bwoto etewora: - Ik jago aawur bwottsok'o keewosh wekin kiitsosh faletka.Hanotsuwere s'een matsi keewotse shúúts shinats woo falituno. Hanotsitse muk'ots: nats, ene, ayits, yaats, oots, ik gawiyoniye shin- - - aretswotsi.

Ariyosh: - a. **Oots**, taa dani moowo amatse.

b. **Ik gawiyoniye** okona noo een fado nodek'et.

c. **Natsa** Gawiyets na'o bshuw.

4. Eewke bwottsok'ó etewora: - Ik keewo wekin ik jago bwotok kaato wekin bewooko aak bwot kiitsit wekin keewitka. Hanotsuwere dashe, dambe, abatase, shirotse, dagotse, hak'etse, jiik'omande - - - aretswotsna.

Ariyosh: -

- a. Aduru joori **shirotsa** bk'eyeyir.
- b. Daawi **abatse** shútso bkukulir.
- c. Maat'í bimbo maa jiik'**omanda** bwos'ir.

A. Terwer iki aati aaniyotsi

1. T'awashdek'
Bnaaro: Awuk'ó bwotok'oni
2. Besh nesharni
Bnaaro: ambtsot bwotok'oni
3. Ik ik aawo
Bnaaro: ambtsot bwotok'oni
4. Shírotse
Bnaaro: Eewuke bwottsok'oni
5. Yaats
Bnaaro: aawur bwotok'oni
6. Muk'ushni
Bnaaro: Awuk'ó bwotok'oni
7. Ayi aawo
Bnaaro: ambtsot bwotok'oni
8. Git natoniye shina
Bnaaro: awur bwotok'oni
9. Eene guura
Bnaaro: awur bwotok'oni.
10. Kaari kaarni
Bnaaro: awuk'ó bwotok'oni

Eshe, daníyíruwoni han naana'ots sheengsh bodane okon k'osh tip goliyotsi detsts s'een matsi keewo guud'r bíitse boon galde'e kishir aani maniye okon eeg naari tip galiyi bowotok'ó bokeewituwok'ó woshí.

Shúúts sherg shíri naarotsnat S'oot' kiitsiru Aap'i but'otsna

Shúúts shegra eteyiruwotsi aap' wotat shúúts beyok kindr shúútsok'o fiin falit aap'wotsi.

Shúúts shegran keez k'aab k'aab gaarewosh boka'et.

Manotsuwe

- Ash shúúts shegra
- K'ac' shúúts shegra
- Doonz kíítsíru shúúts shegra.
- S'een matsi doonz shúúts shegra
- Biyats fiinets s'een matsi shúúts shegra

Ash shúúts shegrots keezoka bokayit

Boowe: - Ikl ash shúúts shegra (taana, noona)

Gítl ash shúúts shegra (Neena, itna)

Keezl ash shúúts shegra (biina, bíina, boona)

A. Terweri iki shúúts shegri aati aaniyotsi

1. Taa
2. Boo
3. Bi
4. Noosh
5. Neena, bina, taanat boon
6. Binihi
7. Boo
8. Noo
9. Bi
10. Bi

Hanotsnowere haniye dashi jaandanitse s'ílo faletuwe.

Shúúts shegr naarotsi	K'anda	Aya
Ikl ash shúútsi shegro wottsotsi	Taa	Noo
Gítl ashshúúts shegrotsi	Nee	Ít
Keezl ash shúúts shegrotsi	Nugusha	Bí
		Boo

	Máátsa	Bi	
--	--------	----	--

Timotse beyiru shúúts shegrotsi.

Gaaretsna, Dometsna, Jalatnat Káwetsn shawatl k'aat'otse daniru naana'ano. **Boowe** dani moowow ikna bosha'efo. Mati etef galutse Gaaretsnat Káwetsn moo desh gita. Gaarets Guur guur tuwur dani amo err "Káwetsi bi'ator **bi** muk'í tehe guuri misho mááde'ena" eta bi'etfo. **Bi** Gaaretsnton amo shunaki. Jalati ayidek' bshuntsotse **bínton** ama bgeyefo. **Bí bin** ayi shunaka. Dometsmo jamanitse k'oshi. **Bi** bi'al sha'a bshunfo. Ik aawo **boo** dani moowo ikn bo'amfere weeri indatse Dometsnat káwetsn kaare bowuts. Ere Mann bo'ind nihots ikn maniyt tohaar bosha'ituwok'o bowoshr maniye okon fayalo maneyat bobe.

S'oot' Kiitsiru Aap'otsi

S'oot'a eto ash iko wekin ik jago nugush wekin mááts bwot kiitsit keewa. Bori noonotse nugushni shúútso wekin máátsni shúútso kiitsiru keewotsi haniye dashi aap'wotse daniruwots gaarewon wotar bokiitsituwok'o k'alo geyituwe.

Ariyosh :- Na'ó Na'ú Aawu
 Minzo Minzu Aawo

Daniyíruwon, daniruwots haniye dambi aap'anotsats keeweyar bo'ete okon nugushiyonat maatsniyon kiitsiruwots haniye dashi jaandantstsank'o bowootok'o daniwu.

S'oot'a	Kiitsiruwo	Ariyosh
Nugushniya	-O	Ashítso
Maatsniya	-U	Aawu

A. Timitsi s'oot' aatots aaniva.

Gaarets dats gatson k'eewoke tuwat minzu ezo bshaabfere giyoke baar na'u waat bin bun úsho bs'eeg. Gaaretsmo na'u bin bs'eegiruman ayi shiyatsa btesh. Ere bnaayi Azo dek't « tiinde neene s'eegeyiri » bí'et. Ere indu dek'at « Eebi et ? » bi'aate na'o dek't « waa bunu úye etefe » bí'et. Gaaretsmo bun úsh amoniyere minzu bk'aak'tsosh bish dawuts shiinc' ima bgeye. Man imoke teeshat bi'am bunu gen bori máátsu bish

bbush. « Eege inde nbushir tminz induu bk'aak'erne shiic'o, aatso imoke muk'i tteeshi» etat bkeewu.

B. Terwer giti aati aaniyotsi

1. Bol u
2. Kan u
3. T'iit' u
4. Aaw u
5. Ins' u
6. Maah u
7. Baak u
8. Ák u
9. Dangesh u
10. Egang u

Aap Shuwiya

Aap shuwiya eto haniye shini btooki biits detsts aap' ikatse k'osh btooki biits detsts aap'o shuwiyar aap'manowere k'osh keeweyi k'aat'omand woniyo faletuwe. Han eto shíni aap'man shúútso wekin tipo woto falituwe.

Ariyosh :-

- Guut'a → Guut'ka
- Dana → Danka
- Gosh → Goshka
- Aga → Agka
- Woos'a → Wos'ka (wos'iyika)
- Úsha → úshka

⇒ Hanoke sheengsh t'iiwints nofalituwo een keewo « ---ka » etiru aap'i kayani tipotsats nowot'or tipman shúútso mand bwoneyiruwok'o sheengsh dano noon geyituwe.

A. Terwer Ik aati aaniyotsi

1. Alka
2. Kaashka

3. K'írka
4. Úd'ka
5. úshka
6. Jaletska
7. Bukka (Buketska)
8. Tiishka
9. koshka
10. Da'aka

Dani K'aat' Keeza

Guut'a

Gemets Baben k'orotse daatseyiru dooshi etets galutse beyiru awud na'etski. Awud naana'otsitse keez mááts naana'otsnat ik nugush na'a bdets. Bori máátsan joots bi'ind nihots bi'ats bobetsts nic'ok'o hambets bmááts naana'ots dani moowow, gawiyo jamon úr keher botohotsnton noono bokeeweyish geeraki. Galitsi k'osh mááts naana'ots dani moowo bo'amor bi bikotsi damiraki. Manatse tuwutson mááats naana'anots ik ikno úr keher asho bobek'or tek'a botek'afo. Boowere dano bodanik'ere botokosh, bodatsosh, bomaa ashosh bowotiyak'o, konshoor bo'oterawo bo'oor. Wotowa bako, bi bi'ít'iifo dani moowo bdamifo nugush na'o báári. Manatse tuwutson nugush na'an máátsotsi tohar dani moo bosha'ituk'owa bgefotse indush keewdek' shishiyyt bí'ere bo'ind ikn bosha'ituwok'o bwosh.

Aaniya hanitse keshts daníruwots mas'afatse t'iints aatotssh ít tooki

k'umok'on imo falituwut. Ayi naari aaniyo imo falitowo.

Daníyíruwon, naana'otsi 'máátswotsnat danona' etiru dani wekin keewi tookan de'er timo guud'r boguut'or timi kindo, timi atsonat timi s'uwon korde'e timo guud'de'e r k'aat'itsi botoohotssh toohotssh bot'iintsituwok'o woshi.

Haniye dashon jandotse t'iints Mááts wekin nugush báár s'iilit fīnots aawotsi bowoto guut'etso nababar 'ara' wokini 'koota' err c'iran (✓) boshirots p'ís'or.

Taawa	Aatwotsi	Ara	Koota
1	Máátsotsi dani moowok damir dano daniyir een keewosh betso noosh eegor bk'alit k'alo aali.		✓
2	Nobori nemo beyek bwottsotse máátsotsi dash eet'o noon geyituwe.		✓
3.	Maa fiino mááts báárika bako nugushots boon ayiyo geyiratse.		✓
4	Ind nihots bomáátse nugush naana'otsi bo'eenshor bodago bogabogsho boon geyituwe.		✓
5	Mááts iku bdanna bk'aye dats iko k'eezo bfalawok'o haniye shin daneka.		✓
6	Andi worann máátsonat nugushon btaalok'o eegor danets keewo wekin guut'ets keewo aali.		✓
7	Máátsots maa fiino bofiinor, na'i atso bomashor, taho bomashor nugushotsuwe boon fiinar ayiyo geyituwe.	✓	
8	Idu mááts na'u jeb kisho bin geyituwe.	✓	
9	Máátswots ik datsatse beyiru ashotsi bojishituwok'o nayiro imo geyituwe.	✓	
10	Nodatsanatse máátswotsnat nugushotsn taalne eto faleratse.		✓

Eesha daniyiruwon, nana'ots haniye dambon imets jandan bos'eentse okon galok amr bo'ind nihotsi aatde'e máátse nugushots dago beyiru k'osh k'osh keewotsi aatde'e hank'owo jando bok'aniyituwok'o woshi

Dani K'aat' awuda- Keewa

Daniyiruwon, han daniruwootssh daniye okon k'osh k'osh tip goliyotsi detsts timo work'atats guud'de'e imr timman nababar biitse t'iints tip goliyots faac'de'e kishr aap'o botoohotssh bokeewituwok'o woshi.

K'osh k'osh mas'afatse guut'ets máátswotsi nugushotsnton taaliya wekin máátsotsi betsa etiru guut'e keewo bbeyal nababde'e bbeshiru k'umo eeg bwoto k'aat'otse botoohotssh aap'on bot'iintsituwok'o woshí.

K'OT'OK –JEED'IYA

JONGI DOYA

K'ot'okan Tatsotsi

Daniruwots k'ot'okan bodane okon:

- Jongi doyo eeg bwoto keewituno.
- Jongi doyo bwonwwonerawok'o aak'o kotetuwok'o danetuno, nbabiyotse nababat bodaatsts dano aap'on keewituno, guut'etuno.
- Bonihir nihiro korde'e ikn shiyetuno.
- Shúútsonat tip goliyotsn, shuniruwots s'een matsi keewotse galituno.
- Nababat bodaatsts k'umo guud'de'e tíintsituno.
- Keewotsi nokoride'e bok'umo keewituno.
- S'een matsi keewotse doonza, biyats fiineka err galo faituno.

K'OT'OK _JEED'IYA

JONGI DOYA

NBABIYA

Jongí doya eto nobeeyiru gali gúúroke daatseyiru jong wotat k'ees'ó, ak'ó, woruwo, gayi wotk keewa. Jongí doyi wonawonewo datsatse ash na'a jámosh ayi worosh shíyaniyit hanbetsish bborfetso beyirueen keewa. Hambets dats jiik'atsi jám aatsi kayiyots ; foko, k'aro, ebuluwo muk'efe, taháfe wonawoneyat shuukfe k'ewon, k'ees'ó dabfe bwon, datsatsi mááy kishiru shawo jongon fokeyat datso t'orat meyet mááyo sheengsh bkeyawo ash na'a jamo k'aak'ats bdíhir. Datsonuwere woruwo wekin baraho maand bwonawoneyir. Hanatse tuwutson k'írosh beshiru ash na'í taawo muk'a etetkali.

Datsatsi jongí doyo bwonawonetuwok'ó woshitu gond keewots ayino. Manotsnowere git weeron s'íilo falituwo. Boowere ash na'i fiiniru gond keewotsnat azewon wotiru keewotsna. Ash na'a taawon ayefe bí'amor ik ik keewotsi fiinosh err mítsotsi weeralo k'ut'de'e t'afíyo, gemots taaw gedo wekin bodí mís'ó, kító ayefe bí'amor kítotse ik ik fabrikots bo'agewor boyitse keshiru s'uwon kító kiimshr, k'ees'ó ayide'e bdabit. Andí worann nodats datsi jiik' jamatse jam aawo ash na'a shíyaniru een keewu iko datso jam aawo k'ees'fere, datso ak'oniyere ayidek' k'ees'omaand wonawonewo dabfere k'eeyetuwe. Aani k'osh nobori nemo datso maand nowoor awusho buwir bgenzor bí'amisha etoke sheto bok'ons'r awusho bot'afiyit. Han awusho bworon waak'ayir bworoniye shin wekin ílaar bwet. Hanuwere worots wonawoneyar awusho t'affé, aatso tahafe, muk'efe bwaare aatsi kayiyotsatse (ebuluwatse, k'aratse,) daatseyiru oot'ó bí'oorit. datso k'ees'ó mand wonefe bí'amet. Azewon wotiru keewotsn jongí doyo wonawonetuwe no'etor jongí eehon, awusho bworo korde'e woonat wáár am k'azon, datsi k'ewon wekin datsitsi azeyiru tawo ashi na'a jamo kíc'ats betsit keewno. Wotowa báko, nodatsatse beyiru ash jaman hambetsor bwotal misho sheengsh máát wort shíyanlo k'eeratse. K'ont máát k'eyiru beyiru ayi no'ashots fa'ano. Han báár bwoteftse bodí s'ootsots bok'írit, bot'afit. Bowoke nodaatsiru sheeng k'awutsotsi not'ut'et.

Eshe, nodatsí jongí doyo bwonawonerawok'ó ayi weeron kóto falituwe. Mítotsi tókonat ayiron zìí etets beyokotssh wekin gemotssh t'íiwints imo wekin ayiro, kítotse jongi k'ees'ó dowetu fabrikotsi, bodí mís'ó, mítotsi weeralo k'eelde'e t'afiyo jam ash fiinat dowiru gond keewotsatse notokokóto no'ash jamo bgeyituwok'ó dano noon geyituwe. Han báár bwoteftse gosh gosht k'eeyiru ashotsi sheengsh mít k'alo, mítotsi k'ut'de'e t'afiyeyal ash na'ats bodetu gond keewo eeg bwoto dants ashotsoke kótet een keewa.

1.1 Terwer iki Aaniyets

A. 'Ara' wokin 'koota' etí aaniyotsi

1. Ara
2. Koota
3. Ara
4. Ara
5. Ara
6. Ara
7. Koota
8. Ara

B. Faac'i aati aaniyotsi

1. B.
2. A
3. B
4. B
5. A
6. B
7. B

C. Jagiyi aati aaniyotsi

1. F
2. E
3. D
4. C

5. B

6. A

D. Aap'i aati aaniyotsi

1. K'ees'a, ak'a, woruwa, gaya.
2. Mítotsi tókonat ayiron **zú** etets beyokotssh wekin gemotssh t'íwints imo wekin ayiro, kítots jongi k'ees'o dowetu 'fabrikotsi', bodí mís'o, mítotsi weeralo k'eelde'e t'afiyo jam ash fiinat dowiru gond keewotsatse notooko taasho no'ash jamo bgeyituwok'ona.
3. Gitno. Boowore ash na'i fiiniru gond keewotsnat aze wotiru keewotsna
4. Foka, k'ara, ebluwa, gop'i aatsa.
5. Jongí doy wonawoney weerotsi

Dani K'aat' – Gita

Nooni Jawa

Shúútsa (noun)

Aata : Shúútso eebi ?

Shúútsa eto aap' wotat ash iko wekin k'ac' iko biin s'eeget keewa. Hanuwere keew iko taawetk (bek'et) wottsonat taaweraw wekin bek'eraw keewotsi kits faletka. Borni noonotse Shúútso nugushniy wekin máátsniy kiits falit keewa. Han báár bwoteftse shúútso keewotsi ayiyo faliytuwe. Shúútso gitoko kayiyo falituwo. Manotsuwere ash shúútsонат k'ac' shúútsona.

A. Ash **shúútsa** no'etor ash iko kóni bwoto biin s'eeget aap'a.

Ariyosh :- Aberi, Dometsi, Káwetsi.....

B. **K'ac'i shúútsa** :- Han no'etor ik jago wekin datso biin s'eeget keewa.

Ariyosh :- Babeni, kobiya, maa.....

Aap' iko bguut'ewor shúúts wot kazosh wotituwe aap'manatse k'osh shúúo azo faletuwe. Aap' manuwere shin shino tip woto falitue.

Ariyosh : - Úd'a → úd'ka

Wos'a → wos'ka

A. terweri aati aaniyotsi

1. Jaaketska
2. uump'etska
3. atetska
4. Baretska
5. Guut'ka
6. Gaaletska
7. úshka
8. Nemetska
9. tuguretska
10. Íík'etska (Íík'etski)

Hanoke dan noon geyit keew iko shini imets wokin guut'ets aap'ots shúúts wekin tip woto falituno. Bowatsats '___etska' wekin '___ka'/ki etiru aap'i kayanotsi dabde'e shíni aapmanotsi shúútso maand woniyetsok'o dano noon geyituwe

Shúúts Goliruwotsnat Tip Goliruwotsna

Shúúts goliyotsi eto s'een matsi keewots waar shúútso eeg, aak'o bwoto kiitsi aap' bowoto tip goliyotsi aani s'een matsi keewots waats tipo aak'o bwotok'o kiits wekin keew falit aap'no.

Ariy :-1. Shúúts goliyotsi

Sheeng faarsha

Aak' taaha

Nas' gasha

Bir mangowa

s'aad na'a

C'iic' baari

Eep bog na'a

Mang lokambiya

Haniye dambí goliyanitsi haniye dashi git weeron ayiyo falituwo.

sheenga	sheengwotsi	sheengsheenga
---------	-------------	---------------

aak'a	aak' <u>wotsi</u>	aak' <u>aak'a</u>
nas'a	nas' <u>wotsi</u>	nas' <u>nas'a</u>
bira	bir <u>wotsi</u>	bir <u>bira</u>
s'aada	s'aad <u>wotsi</u>	s'aad <u>s'aada</u>
c'iic'a	c'iic' <u>wotsi</u>	c'iic' <u>c'iic'a</u>

Ariy: -2 Hanots tip goliyotsi

Káári wos're

T'awashdek' sha'ere

Eed'efets mááre

Jam aawo duubre

Wos'fe waare

A. Terwer Giti aati aaniyotsi

1. Bir Bir
2. Káári káári
3. Aak'
4. Eed'efera
5. Jám aawo
6. T'awashdek'ni
7. káára bkáárir
8. Genz s'aad
9. C'iic'at káretsok'o
10. Nas'

B. Goliruwots eeg bogoliyiruwok'o kitset aatots aaniya.

1. Shúútsa
2. Shúútsa
3. Shúútsa
4. Tipa
5. Shúútsa
6. Shúútsa
7. Tipa
8. Shúútsa
9. Tipa
10. Shúútsa

Aap'i K'ala (case)

Aap'i k'ala etoni s'eenmatsi keewotse aap'wots bodetsts fiinoni. Aap'anotsuwere shúútsa, biyats fiinetsonataretswotsna .Aap'i k'ala eteyiruwots s'eenmatsi keewotse.

- Doonzo eeg bk'alok'o (bfiinok'o) kiitsiruwoni.
- Biyats fiinetso koni bwotok'o kiitsiruwoni.

Jaamon aap'i k'ala eteyiruwoni

- ik keewo konk bwoto,
- Aak bwoto.
- Bí'am kato aak bwoto
- Konok wekin aawok bwoto
- Konton bwotonat
- Eegn bwoto Kiitsiruwoni.

Ariyosh: - Kubi mas'afu b'mashish imre.

Gutsi bdaazwotsi foko manda bjookir.

Haniye dambi git ariyosh imets s'een matsi keewanotsitse aap'i fiina etiru keewotsi s'iilo faletuwe.

- **Ikl s'eenmatsi keewotse:** - - 'kubi' s'eenmatsi keew dooza, 'mas'afu' etiruwo biyats fiinetsoni, 'b'mashish' etiruwo konsh bí'imtsok'o keewiruwoni.
- **Gitl s'een matsi keewotse:** - 'Gutsi' etiruwo s'een matsi keew doonza, 'b'daazwotsi' etiruwo daazwots konk bowotok'o kitsiruwoni,' manda' etiru bo'am kaat kitsiruwoni.

A. Terwer. Keezi aap'i fiini aati aaniyotsi

1. Asho, ashush, oosho
2. Gaasho
3. Bori máátsu
4. Bolets bmísh daatsetssh
5. Baarna'u, ___mand
6. Daniyiruwu, ___tsonton , moo
7. Na'o, bníhi, minzwotsi
8. Baarna'u, ___woke
9. Domets, b'naay, Garami
10. Bágaw, _____ mand

SHUNIYA

Shuniya etoní s'eenmatsi keewotse beyiru shúútso, wekin k'osh keeweyi k'aat'otsi aak bowotok'onat awur awuk'o bowotok'o kíítsíru aap'a. Shuniruwanotswere shúútsontoní bowaafu. Bornotse shuniyiruwmanots bowaafu shúúts jíík'atsa bako shúúts shinats waraka.

Ayotsitse muk'otsi s'iilo faletuwe.

- Abatsa
- Shirotsa
- ganoka
- biye oka
- Biye haka
- Jiik'atsa
- Shinatsa
- Manda..... aretswotsna.

Ariyosh: - K'aat'otse daniru na'o mas'afu joori **abáts** gedk'rere.

- Maanzu maa **jiik'oka** bfa'o.

Daníyíruwon, daníruwotssh bomas'afatse t'iints shunyi detsts guut'e tíman íímr bíitse shuniyíruwotsí bogalítuwok'o kup'íya. Shuniyímanots bodetsts k'alono bokeewítuwok'o woshi. Mniye okon k'osh shuniy detsts timo boguut'etuwok'o woshí.

A. Terwer Awudi shuniy aati aaniyotsi.

Kundari etets na'a iko keezl k'aat'otse daniru wodm na'a. Na'an doy sheeng na'a. K'aat'otse bdaníruwo waar biin dano bdanor bish geyit mas'afu, kobiyonat dabtaron joori **abáts** gerde'er k'oshotsi **bshirots** beezk'rarni biin daníyíruwo bk'ebfo. Jam aawo dani moowo ooreraka. Manorowe blukambi **gitsots** bok'ol gaawo aatsde'eni bí'amfo. Ún aawo k'aat'otse biinton beyiru naana'otsnton bbewor **k'anomanda** bbeefo. **Bjiik'omande**, **bnalk'omande** beyiru **daníruwotsmand** aanar noono keeweraka. K'osh btoohots k'aat'otse bin aato bo'aator sheengsh **btookítstso** kishde'e boosh bdanífo. Manatse tuwutson **k'aat'itsi** naa'a jamo ayi bin boshunfo.

B. Terwer awudi aatia aaniyotsi

1. Oots shuwets nugush na'o es'i **abátsa** bk'eyir.
2. Uup'etso maa jiik' **omande** wos'o gedk'rere.
3. Manz na'o indu **ganoka** bi'eed'ir.
4. Sheet' indu bini'i bmaac' **shirots** áátsdek'ra.
5. Azo **ganoke** kuhíruwo Aldoy.
6. Ambuk'o datsi **gitsotsa** bbeefo.
7. Abab aldo tar**omanda** bí'amir.
8. Na'o kobíyo bkewish indu imts ambaaro mas'afi **dagots** beezk'rat t'afre et bgeyir.
9. Baako kas'i **abáts** keshdek' bk'adir.

10. Daazo Aberiye okona bgaloir.

Eshe daníyíruwon, naana'ots han fiinde'e bo'ishe okon shuniru detsts k'osh s'eenmatsi keewotsi guud'r boyitse galde'e kisho boterwerituwok'o bo'ango kup'iw.

Dani K'aat' Keeza: - Guut'a

K'ees'onat Ak'í jongi doya

K'ees'onat ak'on jongi doyyotsitse k'oshots. Hanotsi ik ariyituwonat k'osh k'oshituw keewots fa'ano. Bok'osh k'oshitu keewots ak'í jongi doyi beewokoke keshf maayi naarots fa'ano. Manotsuwere gaasho, gesho sheengsh kesht ááwo bo'imer; giz naarots ak'man falt shibiru giz naaro mereero, bolo, farsho daatsewo falituwe. Jongi naaran ash na'í bewosh wekin kash genzosh ayidek' sheeng bewoka. Han bwotor K'ees' jongí doyo ke keshf may naarots bok'olo, jango, boobo, ta'o, alfuriyo, kifo bowotor hank'o datsanatse shibef giz naarots minzo, eyisho ayotsitse muk'otsi. Aani k'osh ak'í jong doy datso bdats beebewo damban tuwk daawu ab bwotor k'ees'í beewoko juuwana. Jongi doyanots ik woshitu keewo ak'í beewokoke bos'iru mááyí naarots k'ees'í beewokoke keshiruno. Gizotsuwere ayide'e boosh sheengo bk'azalor shuyat shiruno.

Daníyíruwo, naana'ots haniye dambi nbabiyan bonababe okon bobeyiru gal gúúroke jongi doyo eeg bwotok'o bo'ind nihotsi aatde'e guud'de'e waar k'aat'otse botoohots shinats keher nababono. Maniye okon boshéeloko fideliyo weki k'osh keewo bbeyal boosh káátsde'e im. Hank'owo fiinan naana'ots guut'o sheengsh bokáátsituwok'o woshitk bwottsotse han t'iiwintso im.

JEWURA

1. Dihits mítaste dees' o ayefe.
2. Asho bí'ashoka daazo btulatsa.
3. Meyet mísho gaawon arefe.
4. Genzo nibaletsi biro gufaletsi.
5. Nibal p'ap'uwa c'íishal dawuna.

Haniye dambon guut'ets uuts s'een matsi keewanotse jewurno. Jamanots k'awunon guut'etsanots een k'umo detsk jewurno. Jewurots bogítsotse etosh geyets k'umo k'umdek' ashi na'o kashon bbewor jam aaw bofiiniru fiinatse, bobebeyatse bo'ats gonkeyiru keewotsatse, bonemtse, bodayatse tuwutson azeyiru botooki k'um bobeshiru een keewuno.

Jewurotse nayiro keeweyor, deerewor, k'umo wekin keewo keewude'e ishosh, kup'iyosh, keewuman sheengsh etosh geyets k'umo sheengsh bkítsituwok'o woshosh k'alit keewa.

Ashots noono bokeeweyor bokeewi dagots gerfets bodayo, shiyano, ít'o, botookosh eeg boshuntsok'o wekin bogetsk'o keewude'e beshiy bofalit keewa.

Jewuranots ik s'een matsi keewon bot'iinalor beshiyosh bogeyets k'umo k'osh k'osha. Ariyosh haniye dashtsanotsi s'iilo faletuwe.

Keew iko Ariyosh:-

- Shood aatstsosh ato aali.
- Kafo beyefe jongo shookeraka.
- Amalonat guon gooyaka.
- Shíit'ats togere ááwo eepfe.

Keew iko Nokoriyosh: -

- K'aak'tso worituwe eraka.
- Baaro gizetsosha bazo dees'etsosha.

Keew iko Aani Aani Ariyosh: -

- Ind keew shiyawo kafi keewo shishfe.
- Bits bits keewo shishtosha moora.
- Asho bí'ashoka daazo btulatsa

**Daniyiruwon, naana'ots haniye dashon t'iints jewuranotsi sheengsh s'iilr,
nababar k'osho botookiko bomaa ashotsi aatde'e waar k'aat'otse botoohotssh
bonababituwok'o woshí.**

Een gori mayo utso matsnowe, fir oorefe,

Een gedi mas'o gook'o matsno, nosh gado oorefe,

S'uus'u bíníhi neemo k'azala et tookí dambo keshfa

Maac' niro maa nira.

Altso aloniye aletuwo alowa

Gurítsa etere guutso írefe.

Dantsosh jewurowe danawosh íízuwe

Kup'o k'íror, k'írk'í shak'fe.

Maac' dants k'óoru maac'í meetso mááfane

Terwer shuko, k'er k'ez k'aba

Tí'analó angtse tk'azalo anzre

Dats t'alwere er ítweek'rosh gírowa

Tí'asha er gawalo bodk'aye tímínza er s'angalo bodk'aye

Jííts bog baaru eeshuwosh maac'efa

Tísiz mééye tmeets k'aze.

Na'osh maac' kiits k'aza, Zanzosh gaawu kits k'aza

Dani K'aat' Awunda

Noonon Keewa

Daniyiruwon, naana'ots bogali gúúroke jongi doyotsi wonawoniru keewots eeg eeg bowotok'o, boowere ash na'ats bobetsitu kic'o bo'ind nihotsi aatde'e waar k'aat'otse botohotsnton ikn wotde'e boshiyetuwok'o woshí. Err maniyé okon boon áák'alde'e kót faletuwok'o sheengsh daniyi

bogalotse jongi doy wonawonewon galitsi ashots botahiru taho, bomeyiru buutso wekin misho, jamon kic'man aak'o falt bobeshiruwok'o botooki k'umo k'umde'e maniyé okon botohotsnton k'umo wonawoneyar bo'etetuwo'k'o woshí.

K'OROORA: -

- ❖ Nbabiyoniye shini aatotsi nababat aaniyo ikn im bofalo s'ii;r k'oroora.
- ❖ Jongi doyo eeg bwoto sheengsh bodano, bwonawonetuwok'o woshiru keewotsi bodano s'iilr k'oroora.
- ❖ K'osh k'osh weerotsn shúútsotsi az bofalo s'iilr k'oroora.
- ❖ S'een matsi keewotse shúútsонат tip goliyots, shuniyruwotsi galde'e dan bofalo s'iilr k'oroora.
- ❖ Guut'e keewotsatse nababar bodatsts dano k'aat'otse de'e waar botoohotsh bonababor s'iilr k'oroora.
- ❖ S'een matsi keewu ikotse shúúts wekin aap' ik fiino eeg bwoto dano s'iilr k'oroora.

K'OT'OK -TÁ TSA

DRAAMA

K'ot'okan Tatsotsi

Daniruwoṣ k'ot'okan bodane okon:

- ❖ Dramo eeg bwoto keewituno.
- ❖ Dram man beshiyosh bgeyets keewo wekin k'umo keewituno.
- ❖ K'osh k'osh dramotsi keeshetuno.
- ❖ Aap'itsi k'aarots genzo, k'aari kúp'o, nefo, k'awuno biits bo'ituwok'o káátsde'e keewituno, guut'etuno
- ❖ K'op'í jifuwoṣi de'er shéélets aap'otsi wekin s'eenaw s'een matsi keewotsi s'eentsde'e guut'etuno.

K'OT'OK - TÁTSA

DRAAMA

Draamo btooki nem detsk keew wotat k'osh k'osh guut'e keewotskok'o ash na'i beewo, k'ewo, nemo, doyo, terotsnat k'osh k'osh keewotsn kiits wekin keewo faltka. Han no'etor shíyano, gene'o, eepo, shuno, shít'o fiinde'e wekin keewude'e beshi falet een keewa. Drammanitse beeshiyosh geyets keewo ash shínats kesht fiiniru ashotsi drma doy kaashiruwotsi etefo. Ashanotsuwere ashi shinats keher wotts keewotsi fiinde'e k'ebíru ashots bok'umo, bomaac'o imde'e sheengsh bok'ebetuwok'o woshit ashno. Dramanuwere no'ashi no'ashi beebewo, k'eeyek'ewo bsheengonat bgondo biitse fiiniru ashmanotsn kiits falit keewa. Hanuwere ashots bofayewor, ikn boshiyewor, mish bomóówor, aatso bo'úshor, bomanewor, bobeewor, bok'ewor, bo'uup'or, k'osh ash fiinotsi fiinar wotiru keewotsi bokitsitkno. Dram doy kitsiruwotsi haniye shíni ash na'a jami fiinotsi ashi shinats keyer fiinar kítsr ashots botookonat bofiiniru fiinotsn bo'aawon be'er botooko bok'oroorit bogítso shu'ar bos'iiletuwok'o, kóni bowoto bodanetuwk'o, shinomandish botooko sheengon bojiishituwok'o woshítuw keewa.

Eshe, dram iko btooki k'umo, tewanaiyotsi, aake bwotok'o, fayó, detsfe. Hanotsuwere dram iko eeg bwoto aak'o bwotok'o kiits falit keewuno. Ik dramo ishosh git- keez woro (sayito) dek'osh falituwe. Eshe, tarikiyotsi bííts guut'ewor worann bos'uwituwok'o woshde'e k'aniyo geyituwe.

Drami naarotsi

Jamon keez naari dramots fa'ano. Manotsuwere : - Mís'iyika, shíyaniyikonat bs'uw s'uwo mís'iyik wekin shíyaniyik detsts dramí naarno.

A.Mís'iyik (komediya) Drama

Mís'iy drama etefo dramman tuwur bs'uwufetso s'iiliru ashotsi kaashifets, mís'iyifets, boníbo eed'iyifets sheeng k'umo bishiyit dram naara. Dram man bs'íilt ik keewo ik woronat bewokatse ik jíri ashots nemo, teronat doyatsa.

B. Shíyaniy (Trajediy) Drama

Shíyaniy drama etefo nodatsanitse ayi worosh beyek wotat ashots bebeewo, k'eye k'ewo, aak'o bwotok'o ek'aldek' worotsi bobeshitsk'o fiidek' kiitset dramí naara. Hanuwere dram man bs'úwus'uwo ayidek' shíyanik wekin eepiyika. Han fiinde'e kitsewor ashi na'o bmeyetuwo t'úd'r bk'aak'or, btahituwo bbt'út'or, ashots bo'atsatsewo bofayewor, bomanewor, aak'o bwotok'o kiitsr manatse shinomandish botooko sheengsh bojiituwok'o woshit keewa.

C. Mís'iyi- Shíyaniy Drama

Hna dramí naaran s'iiliru ashotssh bs'úwu s'úwo ít'iyik'o, shiyaniyik'o arifetsr boníbo eed'ifets mís'iyika wekin shiyaniyika eterawo git naari neman de'er s'uwit dramí naara. Ashots boggítotse eegek'uwa bwotit err bok'awutit drama.

A. "Ara" wekin 'Koota' eti aati aaniyotsi.

1. Koota
2. Koota
3. Koota
4. Ara
5. Ara

Dani K'aat' Gita- Nooni Jawa

A. Káari Genzonat K'awunona

K'áari genza eto k'awunon guut'ets biits imiru aap' iko genzide'e guut'ewor k'osh btooki biits imetuw aap'a eta. Hanuwere Noborni noonotse ayidek' aya. Ariyosh haniye dashon sheengsh s'iilo falituwe.

Ariyosh : -

Mata → Maata

Ata → Aata

Bola → Boola

Atsa → Aatsa

Kasha → Kaasha

Mara → Maara

Gora → Goora

B. Terwer Giti k'áari k'awunonat genzi aati aaniyotsi.

1. A

5. A

2. A

3. B

4. A

6. C

7. C

8. A

9. B

10. D

B. K'áari tuwokonat Dihokona (Toniya)

Borni noonon k'áar tuwonat k'áari dihon detsfe. K'aari tuwa etoni aap'wotsi nos'eegor k'áaro damban btuwoniye. Hano c'iran (') kitso faletuwe. C'iran bbewonat bk'aazo aap' iko k'osh k'osh biitso bdetso kitsituwe.

Ariyosh.

Maa → Máá

Ata → Atá

Bata → Batá

Maat'a → Máát'a

Keera → Kééra

K'oorá → K'óóra

Guura → Gúúra

A. K'áari tuwoko (toniy) kitset aati aaniyotsi

1. K'óók'a → tooki k'óók'a (jiik'o mandi tooka)
2. Jíra → Ashi naara
3. Góóla → dawuts duutsosh wotefoni
4. Kíta → fokotse aatso shóp'ots kíta
5. Óóna → Gondon ash keewa
6. Wóshá → ik keewo ashon damiya
7. K'ééra → bodi s'oots naara
8. Úka → bodi s'oots naara
9. Máát'a → Maayo s'ayintsosh fugere keshfoni.
10. Ííra → Maa agewor moowo tuwude'e eed'iyetka.
11. Shúútsa → ash iko wekin ik jago biin s'eegetka.
12. Tépa → aatso shóp'otse shelots uka
13. Másha → Weeral úsh úsha
14. Úútsa → awudl taawoniye okon wet taawa.
15. Máá → Mish k'eta
16. Gúúra → kas'e keewa daara
17. Káára → wos'a wekin kéton sha'a
18. Búúda → Ayi nas'awu ara.
19. Bíítsa → Gítso (ik keewo ewuke bdaatseyiruwok'on.)
20. Úra → Gat k'ís'eraw minza.
21. Gúma → tokrotse be'ef ar woterawu (wotit) keewa.
22. Kúra → Eyisho ikats ko'iya
23. Fúúnda → Mito ááwo imosh bfúúndfoni.

B. Faac' aaniyotsi.

1. D	6. B
2. A	7. B
3. C	8. C
4. B	9. A
5. B	10. B

C. S'een matsi naar danetu aati aaniyotsi.

1. Andika
2. Andika
3. Béshka
4. Shínomandíka
5. Andika
6. Béshka
7. Shínomandika
8. Béshka
9. Shínomandíka
10. Andika

A. S'een matsi naari aati aaniyotsi

1. Andika
2. Shinomandika
3. Béshka
4. Shínomandika
5. Andika
6. Béshka

7. Shínomandika
8. Béshka
9. Shínomandika
10. Andíka

D. Gonkíruwotsi (Conjunction)

Gonkiruwots eto keewey k'aat'otse iko wotat s'een matsi keewots wekin timo wáár aap' iko k'osh aap'onton, s'een matsi keew iko k'osh s'een mtasi keewonton gonkiru aap'no. Manotsuwere '___nat', 'wekin', '___nton' etiru aap'anotsi woto falituno. Hanots báár bwoteftse k'oshts fa'ano. Manotsuwere wot bjinfere, wotowa báko, erna, bwotefere, mansha, eshna.....aretswetsna.

A. Gonkiru aap'ots aati aaniya.

1. wekin
2. ___nat
3. ___nton
4. ___nat
5. ___nat
6. wekin
7. ___nat
8. ___nat
9. wekin
10. ___nat

Dani K'aat' Keeza: - Guut'a

Daníyíruwon (un), dramu k'aaniyide'e k'aat'ots fiinar bo' été okon dramman k'umo eeg bwotok'o guud'de'e neesh bokiitsre boshéeloko bbeyal káátsde'e im.

Aani k'osh haniye shini béshts **wotts** keewotsatse tuwtur dramo fiinar bokitsituwok'o woshí. K'osh k'osh jááwotsi jewurotsi de'er guud'er k'aat'otse bonababituwok'o k'ali. Guut't ísheraw dramotsi guud'de'e bos'eentsituwok'o woshi.

Dani K'aat' Awuda :- Keewa

Daníyíruwon, bofiints dramo sheengsh s'iilde'er bsheengokonat bogondokonbokeewituwok'o woshi. Drammanitse be'eyir tewanayots taawo ambts bowoto s'iilr keewuwer.

Ik ikonoto gaarewon wotde'e dram iko sheengsh s'iilr ítitse iko dramman k'umo tuwur bkeewituwok'o k'aluwer.

K'oroora :-

Dramo fiinde'e bokitsor s'iilr k'oroora.

Dramitsi tewanayiyotsi kónotsi bowoto bokeewor s'iilr k'oroora.

S'een matsi keewotsi goonkiyiru aap'otsi wekin c'iro de'er boguut'tso s'iilr k'oroora.

Dramo béshiyosh bgeyets k'umo bokeewor k'oroora.

S'een matsi keewotsi andika, shinomandika, béshka err bofiinor k'oroora. Guut'de'k ísheraw dramotsi s'eentsde'e guud'r bo'isho s'iilr k'oroora.

Terwerotsi sheengsh bofiino s'iila.